

Harlindis & Relindis

Harlindis en Relindisvieringen
in het verleden:

voorzijde rechts: Afbeelding van een
fragment uit het Lam Gods (1972).

voorzijde links: H. Willibrordus ver-
kondigt het geloof op de ruïnes van
een heidense tempel (1947).

achterzijde: Groep 'Verheerlijking der
HH. Maagden (1922).

de Maaseikenaar ^{Harlindis & Relindis} 97

3 maandelijks
contactblad
jaargang XXVIII
1997 nr 3

de Maaseikenaar 97

Inhoudstafel

- 89 Woord vooraf
- 90 St.-Vincentiusbeweging Maaseik
- 90 Maaseiker genealogie op het Internet
- 91 Maaseiker evenementenkalender
- 92 Bomen sterven staande
- 94 Hoge bomen vangen veel wind
- 96 Bijzondere vrouwen in de middeleeuwen
- 97 Maaseikenaren publiceren
- 99 Op zoek naar Harlindis en Relindis
- 106 De bruidsschat van de kruisheren (2)
- 107 Maaseiker feestmenu's uit 1879
- 108 Moeilijkheden in 1766 tussen het Agnetenklooster van Maaseik en de stad Weert
- 110 Wij feliciteren ....
- 112 Uit de kroniek van M. Korsten
- 113 Aw Mezeiker leedsjes en gedichsjes
- 114 Maaseiker brouwerijen
- 117 Cursussen in Achterolmen
- 119 Het keukenboek van Serafine Spapens
- 121 Het park
- 122 De terugkeer van de kruisheren in 1855
- 129 De translatio
- 130 Wist ge dat ?
- 131 Maaseiker spreekwoorden, zegswijzen en uitdrukkingen
- 132 Oude briefhoofden van Maaseiker handelaars

Omslag:

Foto's: Documentatiecentum, Roger Maes

Vormgeving: Ontwerpstudio Segers-Westhovens

Opmaak en druk: Drukkerij Tonnaer b.v., Kelpen (NL)

Woord vooraf

de redactie 89

't Is weer zomer! Het seizoen is wat aarzelend op gang gekomen, maar nu zitten we er toch volop in. Alle dagen pakken hoe langer hoe meer mensen hun koffers, om ergens in de bergen of aan een zonnige kust te gaan uitblazen. Wij gunnen onze lezers en lezeressen graag zo'n welverdiende vakantie om de batterijen weer op te laden.

Maar ook de thuisblijvers hebben gelijk. Ook ons stadje is immers een geschikt vakantieoord. "In Mezeik dao is alti-jd get te doen."

We pikken lukraak uit het programma voor de volgende weken: De Symfonie der Stenen aan de Dragetra, de keramiekmarkt, het knapkoekfeest, Hartbufkes preuve en zoveel meer. Maar dé publiekstrekker van het seizoen worden ongetwijfeld de Harlindis en Relindisfeesten met als hoogtepunt de ommegang op 7 en 21

september. Op vele plaatsen, meestal onzichtbaar voor de buitenstaander, wordt in allerlei comités en werkgroepen georganiseerd en gewroet dat het een lust is. Ten eerste om tijdig klaar te komen, ten tweede om van deze viering weer iets te maken dat zijn weerga niet kent. Na 25 jaar moet er inderdaad iets heel speciaals uit de bus komen.

Maaseik kijkt ernaar uit. Dit evenement wordt dé knaller van het jaar, uit historisch, religieus en cultureel oogpunt.

"St.-Vincentius- beweging in de bres(sen) tegen de kansarmoede"

90 Jaak Bergers

Na de stichting in december 1994 en de opening van een eigen centrum in november 1996, is na een informatie- en studieronde de Harlindis- en Relindisconferentie Maaseik concreet begonnen. De voedselpakketbedeling samen met het O.C.M.W., de speelgoedactie, het verzamelen van kleren, schoenen en meubels zijn werkterreinen die heel veel overleg en vrijwillige inzet vragen van de vrijwilligersgroep en andere helpenden. Ons centrum in de Hepperstr. 40, is elke donderdag open van 9 tot 12 uur. Wekelijks wordt er heel wat gepresteerd: pakketten samenstellen en verdelen, meubelaanvragen proberen te voldoen, noodsituaties depanneren, administratieve probleemgevallen en eenzaamheid opvangen. Meer en meer kansarmen vinden ons en wij hen. Enerzijds zijn we blij dat wij kunnen helpen, anderzijds bewijst het pijnlijk dat de zo geprezen welvaartsmaatschappij hoe langer hoe onvollediger de stijgende armoede kan beheersen. Het probleem wordt geïrriteerd weggeschoven en soms te gemakkelijk afgewimpeld met het argument van eigen schuld. Het

sociale, officiële vangnet vertoont heel wat mazen en vrijwilligerswerk doet aanvullend veel en goed werk! Loop eens binnen in ons centrum, U mag eventueel zelf helpen ordenen en strijken, zeker eens goed rondkijken.

Toch nog dit even: koken kost geld, letterlijk en figuurlijk en daarom hier nog eens ons gironummer: 235/0428416/76 t.n.v. Harlindis- en Relindisconferentie Maaseik.

Ons correspondentieadres is: Mia Lauwers-Cillen,
Van Eycklaan 130/3, 3680 Maaseik

Maaseiker genealogie op het internet

Tony Van Wijck

e-mail: Tony.Vanwyck@ping.be

Voor zover ons bekend zijn er tot heden twee volledige - voor zover een stamboom volledig kan zijn - Maaseiker stambomen te vinden op het internet, nl.

de stamboom KRAEWINKELS, die te vinden is onder het URL
<http://www.redestb.es/personal/anzachris>

en de stamboom VANWIJCK onder het URL
<http://www.ping.be/~ping2855>.

De stamboom Kraewinkels werd op het net geplaatst door de Heer Chris Kraewinkels en hij is te bereiken via het e-mailadres anzachris@redestb.es.

Alle op- en aanmerkingen, aanvullingen en verbeteringen zijn steeds welkom.

Maaseiker Evenementen-kalender 1997

(vervolg)

zondag 29 juni (Achterolmen)
Herdenking 10 jaar overlijden Pater Sangers
info: T. Van Wijck 089/563210
Europese Keramiekmart
info: H. Heymans 089/567058

alle zaterdagen juli en augustus (stadspark)
Maasconcerten
info: Dienst Toerisme 089/566372

zondag 6 juli (Marktplein)
Oldirama (oldtimer-treffen)
info: Op 't Eynde 089/758640

zondag 6 juli (vertrek Markt 1)
Spreekwoordenwandeling Gidsenbond
info: Dienst Toerisme 089/566372

zondag 13 juli (Marktplein)
Knapkoekfeest
info: S. Schrijvers 089/566372

zaterdag 26 juli (St.-Jansberg)
Ruilbeurs
info: H. Thyssen 089/864746

zondag 3 augustus (vertrek Markt 1)
Harlindis- en Relindiswandeling
info: Dienst Toerisme 089/566372

8-9-10 augustus (Marktplein)
Hartbukkes preuve
info: E. Martens 089/564057

14 aug - 28 september (Kloostertuin Bosstraat)
Tentoonstelling Eddy Walrava
info: Dienst Toerisme 089/566372

14 aug - 28 september (Kasteelpark Wurfeld)
Tentoonstelling Gerrit Germonpré
info: Dienst Toerisme 089/566372

zaterdag 23 augustus (St.-Jansberg)
Ruilbeurs
info: H. Thyssen 089/864746

zondag 24 augustus (Marktplein)
Internationaal muziektreffen
info: H. Verlaak 089/564577

30 - 31 augustus (Hepperwijk)
Hepperwijkermis
info: Van Lommel 089/563110

6 - 21 september (St.-Catharinakerk)
Tentoonstelling Lucienne Janssen
info: Dienst Toerisme 089/566372

6 sept - 5 oktober (Diestersteenweg 211)
Tentoonstelling Jan Winkels
info: Dienst Toerisme 089/566372

7 - 21 september (Stedelijke Bib.)
Tentoonstelling R. en H.-vieringen vroeger
info: Dienst Toerisme 089/566372

zondag 7 september (Maaseik en Aldeneik)
Harlindis- en Relindisstoet
info: R. Indekeu 089/564327

zondag 14 september (Aldeneik)
Aldeneikerkerkmis
info: L. Erlingen 089/560560
Sjacher- en Rommelmarkt
info: J. Roex 089/565843

vrijdag 19 september
Swinging Maaseik
info: A. Steegen 089/565533

zondag 21 september (Maaseik en Aldeneik)
Harlindis- en Relindisstoet
info: R. Indekeu 089/564327

18-20 september (Sporthal Maaseik)
Internationaal ASLK-Volleybaltoernooi
info: secr. Noliko 089/562678

zaterdag 27 september (St.-Jansberg)
Ruildag
info: H. Thyssen 089/564746

zaterdag 25 oktober (St.-Jansberg)
Internationale Ruildag
info: H. Thyssen 089/564746

zaterdag 22 november (St.-Jansberg)
Ruildag
info: H. Thyssen 089/564746

zaterdag 22 november (St.-Catharinakerk)
Sint-Ceciliaconcert
info: Sted. Academie 089/564785

maandag 1 december (Marktplein)
Sinterklaasmarkt
info: KMO-dienst 089/560560

zat. zon. 20 en 21 december (Achterolmen)
Interlimburgse Boekenbeurs
info: T. Van Wijck 089/563210

zaterdag 27 december (St.-Jansberg)
Ruilbeurs
info: H. Thyssen 089/564746

91

Het Maaseiker cursiefje

Bomen sterven staande

92 Herman Hendrix

In een klein stadje aan de Maas, leefde er eens een bezadigde man.

Hij had - na veel vijven en zessen - een gezegende leeftijd bereikt, waarop hij het wat rustiger aan kon doen.

Vroeger was hij immers altijd een oplettende middenstander geweest; hij kon dan ook eindelijk volop genieten van wat hij in voorgaande jaren eerlijk had bijeen gespaard.

En dat was niet niks. Laat daar geen misverstand over bestaan.

Elk jaar als de lente de hemel begon te kleuren, slenterde hij in z'n dooie eentje naar het krantenwinkeltje om de hoek, kocht zich een dagblad en voegde zich vervolgens bij zijn vriend, zijn vriend die, weliswaar iets jonger, hem steevast en op zijn dooie gemak zat op te wachten in de schaduw van de lindebomen, op een van de terrassen van het marktplein. Veel zeiden ze niet.

Het was van langsom meer tot hen doorgedrongen dat alles reeds gezegd was en dat het per slot van rekening toch allemaal niets had uitgehaald. En ze berustten erin.

We mogen er dus, geachte lezer, van uitgaan dat het wijze mannen waren; zeer wijze zelfs, omdat zij het - zij het dan ook

op latere leeftijd - toch eindelijk in de gaten hadden gekregen.

"Weet je" begon de oudste die zijn krant had opengeslagen, "dat er in Europa jaarlijks 43.000 mensen zelfmoord plegen en dat er meer dan 700.000 een poging tot zelfmoord doen?"

De andere keek hem even aan alsof hij het in Keulen hoorde donderen.

"Asjeblief" kwam de ober ertussen en zette heel deskundig twee glazen bier op het tafeltje, zodat beide heren duidelijk konden zien uit welk vaatje hij had getapt.

"En jaarlijks" ging de lezer verder, verwonden zich 20.000.000 mensen, waarvan er 3.000.000 in het ziekenhuis belanden."

"Och" antwoordde de ander, terwijl zijn ogen een bevallige passante volgden, "een statistiek is als een bikini; hij sugereert veel, maar bedekt het essentiële."

Wellicht om zijn woorden de nodige kracht bij te zetten, goot hij daarna een ferme hap schuim naar binnen.

Je zag ze genieten. Zoveel is duidelijk.

"Weet je" ging de jongste verder, "dat er voor onze neus elke dag 94 staan te sterven; en dat zijn de naakte feiten."

De nieuwslezer kwam als het ware uit de lucht gevallen en probeerde voorzichtig, met ogen waarin al de diagnose

"beginnende dementie" te lezen stond:

"Waar heb jij het in 's hemelsnaam over?"

"Wel, ik heb het over die lindebomen; ze zijn op sterven na dood."

En toen hij zich nog een beetje spreekvaardigheid had ingedronken, legde hij uit dat hij eens in een dik boek, geschreven door een zekere Louis, professor aan de Leuvense Universiteit, had gelezen dat een lindeboom het na 120 jaar wel voor bekeken hield; "en deze, hier op het marktplein hebben er al 136 jaar opzitten. Kan je nagaan?"

Hij wist ook nog uit te leggen dat ze reeds herhaaldelijk waren behandeld door mensen die zich doorgewoon "boomchirurgen" noemden. Maar kom, what's in a name?"

Het prijskaartje loog er alleszins niet om.

"Je bedoelt dat ze al jaren kunstmatig in

leven worden gehouden?" fluisterde de man die plots veel grijzer scheen.

"Juist! Dat bedoel ik" ging de andere verder.

"Hier" zei hij (en hij legde er bovendien de nodige klemtoon op), "is euthanasie op zijn plaats; maar helaas, dat mag niet; alleen als het mensen betreft weet men er wel een mouw aan te passen. Maar die arme linden krijgen nu eenmaal zo moeilijk gezegd wat ze eigenlijk te zeggen hebben, ook al spreken ze boekdelen."

"Maar, gaan ze het hele marktplein dan soms niet verfraaien?" vroeg de ander, "en daar horen die linden toch ook bij, niet?"

"Natuurlijk, en daar ligt het kalf nu juist gebonden!" verduidelijkte de vinnigste van de twee; "op het ogenblik dat alle gemeenteraadsleden dat ook in de gaten kregen, beslisten ze met eenparigheid van stemmen dat er dringend te rade diende gegaan bij enkele boomspecialisten. Dat goede raad altijd duur is nam elk lid er maar bij; dat komt uiteindelijk toch op rekening van de burger.

Maar goed! Toen begon de heisa pas.

De eerste bioloog nu, vond dat er stante pede 20 bomen dienden te verdwijnen; een tweede bewees dat er voor de veiligheid van de burger 42 de laan uit moesten; en het gezond verstand, de meerderheid dus, opperde tenslotte dat ze best in een keer alle 94 vervangen dienden te worden.

Op lange termijn zou dat immers niet alleen een gevoelige besparing betekenen, ook het toerisme en de middenstand zouden er wel bij varen. Dat vond het schepencollege trouwens ook. Maar het ergste van alles is dat enkele bureaucraten, die hun tijd in Brussel doden met het lezen van alles wat met gebouwen en landschappen te maken heeft in 1940 prompt beslisten niet alleen de huizen maar ook alle lindebomen van het marktplein te klasseren; met het trieste gevolg dat het weer zal uitdraaien op een politiek steekspel, waarvan alleen de brave burger de dupe is.

Typisch Belgisch!"

"Geloof je dat ik mij hier niet meer veilig voel" zei daarop de man die nog altijd van

plan was de honderd te halen.

"Inderdaad" bevestigde de ander; we kunnen hier beter ons "schup" afkuisen voor dat er een linde bij gaat liggen."

"Bomen sterven staande" is volgens mij wel een héél erg rekbaar begrip."
En weg waren ze.

Maar telkens, beste lezer, als ze zich weer ontmoeten, weliswaar op één van die gezellige terrassen aan de Bospoort, vraagt elk zich nog steeds heimelijk af wat het uiteindelijk gaat worden, ginds aan het Marktplein.

Ik trouwens ook!

Op de valreep

Juist vóór het drukken van deze "Maaseikenaar" ontvingen we het bericht dat in het DOCUMENTATIECENTRUM MAASEIK weer een prachtig boek van de hand van onze medewerker Martin BOONEN het licht zag. De titel is "Van twee Heiligen Jofferen - Twee eeuwen Harlindis en Relindisviering". Het boek is ter inzage en te koop in het nieuwe INFOCENTRUM, Eikerstraat 3, MAASEIK.

93

Hoge bomen vangen veel wind!!!

94

Jan Deckers

Naar aanleiding van de geplande renovatie van de markt, in het voorjaar van 1998, wordt er veel gediscussieerd over de toekomst van de linden in het hart van Maaseik. Door de eeuwen heen hebben de bomen op het marktplein veel stof geleverd voor meningsverschillen en ruzies.

Het grote vierkante plein van bijna 100 m. bij 100 m. heeft er niet altijd uitgezien zoals vandaag. Voor de grote stadsbranden van 1650 en 1684 was het plein beplant met heesters en eikenbomen. In 1608 en 1620 werden heesters gezet. De stadsrekeningen vermelden dat in 1611 en 1619 eikenbomen werden geplant. Op 20 maart 1651 kocht de stad uit het kloosterbos van het Groot Klooster (Agneten) "24 eycke boomen tot beplanting van de vesten en van de markt".

Na de afbraak van het gewantheuis in 1752 werd de markt aangelegd in zijn huidige vorm. Het ontwerp was van Pieter Geuns, Maaseiker kunstenaar, fysicus en burgemeester. De markt werd omringd met 126 bomen geplant in een dubbele rij. In het Roosterse dagregister

kunnen we de volgende passage lezen "Anno 1760 hebben de Magestraedt Heere van Masyck rontlom den Markt de boome doon aef kappen en oock de groote stadseickeboom en doon hebbe de heere van de stadt lindeboome in het vierkant geplandt. De stadts eickeboom in het midden, daer heeft voormals het stadhuys gestaen. Van my selver gesyn.

W.Housmans". In 1797 werd in het midden van het plein een nieuwe eik geplant die tot 1863 bleef staan. Na hoog oplopende discussies besloot de gemeenteraad op 25 mei 1863 de oude boom te vervangen door het standbeeld van Jan en Hubert Van Eyck.

De in 1760 geplante lindebomen werden in 1862 vervangen door de huidige bomen.

Op 8 maart 1940 werd "Het landschap gevormd door het marktplein met de dubbele rij linden te Maaseik" een beschermd landschap.

Vanaf de klassering is er veel geschreven over de gezondheidstoestand van de lindebomen. (oa Enkele bedenkingen rond de lindebomen op de markt te Maaseik. Alternatieve "Miscellanea" Pater Sangerskring 1980).

Het stadsbestuur nam meermaals initiatief om de linden te redden van de ondergang.

Om de toenemende druk van het verkeer te beperken werden in 1980 boordstenen geplaatst rond de bomen. De teelaarde rond de boomstammen werd vernieuwd door de stadsdiensten.

In 1985 werden de linden behandeld en gekandalabreed door de firma Corijn.Zes afgestorven bomen werden in maart 1985 vervangen door nieuwe jonge linden.

De inplant-methode van de Gentse Professor Veldeman werd in 1992 toegepast om de bomen te zuiveren van insecten. Onder in de boomstam werden een aantal gaatjes geboord. In de gaatjes werden granulaten ingebracht die geïnjecteerd zijn met een insecticide-samenstelling. Via de sapstroom van de boom komt het vergif in de bladeren terecht en in twee uur worden de insecten effectief en doeltreffend bestreden.

Vandaag staan we echter voor de grootste uitdaging.

Door de geplande renovatiewerken is de vraag "Wat met de linden?" weer zeer actueel. Moeten de huidige linden vervangen worden door jonge bomen of zijn ze gezond genoeg om nog een redelijke tijd mee te gaan?

Volgens een onderzoek van boomdeskundige Dhr. A. De Haeck moeten 20 stuks gerooid worden om veiligheidsredenen. De konditie van de bomen neemt af en hij stelt voor ze te vervangen bij de heraanleg van de markt.

Aangezien de heer De Haeck de boomstammen heeft onderzocht op manshoogte is volgens de heer Ir. P. Vets, Dienst Bos en Groen, een bijkomende studie van de boomkronen noodzakelijk. Ze zou de werkelijke gezondheidstoestand aan het licht brengen. De heer Vets kon reeds een tiental linden aanduiden met uitgeholde kroonstammen.

In de vakliteratuur kunnen we lezen dat lindebomen meerdere eeuwen kunnen meegaan (Van bomen en bossen van Dhr. Ir. Van Miegroet, Bomen laten leven van boomchirurg Jorn Copyn). Er stelt zich dan ook de vraag "Waarom werd de vorige generatie bomen al vervangen na 110 jaar?"

Gezien de hoge kostprijs van de

renovatiewerken en de ingrijpende verandering van het stadsgezicht bij verjonging van het bomenbestand staan we voor een moeilijke keuze.

Nochtans zijn we verplicht aan ons nageslacht een beslissing te nemen over de partijgrenzen heen.

De gezondheidstoestand van de bomen en de kostprijs van het ganse renovatieproject moeten centraal staan.

Bronvermelding.

- G. Daniels en W. Sangers, 1972, De markt van Maaseik.
- M. Hendrickx, 1965, Maaseik.
- G. Cornips, M. Hendrickx, W. Sangers, A. Simonis, 1960, Historische Schoonheid van Maaseik.
- Algemene vergadering Parochiecentrum Maaseik.
- Dienst Milieu en Groen Stad Maaseik, J. Winters.
- Belang van Limburg, P. Henkens.

95

Bijzondere vrouwen in de middeleeuwen

96 *Namens VOX FEMINA*
R. Meuris

Vaak wordt stilzwijgend de rol van de vrouw vergeten en daardoor ontstaan lacunes in de voorstelling van de samenleving.

De traditie binnen de Kerk heeft enerzijds niet weinig bijgedragen tot de onderdrukking van de vrouw, maar anderzijds is het even waar dat de vrouw in de Middeleeuwen, dankzij de kloosters, een asielpaats had tegen de hardheid en de wreedheid van de mannelijke wereld. Hier konden ze zich onttrekken aan de conventies van het buiten-kloosterlijk leven, zich intellectueel ontwikkelen en een culturele voedingsbodem aanleggen waaruit ze in hun omgang met koningen en keizers konden putten.

Het was voor hen dan ook geen positief gebeuren toen in de dertiende eeuw de kloosters als culturele centra vervangen werden door de universiteiten waarvan de poorten voor hen gesloten bleven. Maar de vrouwelijke geest rustte niet en werkte verder aan de uitbouw van het vrouwelijke intellect.

De Maaseiker vrouwenwerkgroep VOX FEMINA heeft rond deze thematiek

diverse initiatieven genomen die kaderen binnen de viering van de Harlindis en Relindisfeesten 1997.

In de loop van de maand juni 1997 is een verjaardagskalender verschenen die een ode is aan twaalf bijzondere vrouwen die in de middeleeuwen een belangrijke rol hebben gespeeld. Idee en samenstelling van deze kalender zijn van historica Rita Meuris en het ontwerp werd verzorgd door Ontwerpstudio Segers-Westhovens.

Tijdens een colloquium, dat doorgaat op 18 september 1997 in het parochiecentrum, zal Rita Meuris deze twaalf vrouwen situeren in hun tijd en hun bijdragen op religieus, literair, muzikaal, pedagogisch, politiek... gebied bespreken.

Het geheel zal opgeluisterd worden met muziek van Tejo Klerkx op teksten van Jan Peeters en afbeeldingen van middeleeuwse vrouwen zullen de wanden van de parochiezaal sieren, als een hulde aan de vox femina.

Niet alleen de middeleeuwse vrouw, maar ook de hedendaagse vrouw wordt in het licht gesteld. Blijven nu - zoals in de Middeleeuwen de deuren van de universiteiten - de deuren van de Kerk voor de vrouw als priester gesloten, of zijn we op weg naar een samenleving van mannen en vrouwen die in wederzijds respect de dialoog aangaan met het oog op een vruchtbare samenwerking?

Op 25 september 1997 vindt, eveneens in het parochiecentrum, een colloquium plaats over de positie van de vrouw in de Kerk. Sprekers zijn Jan Kerkhofs, professor emeritus van de K.U.L. en zuster Harlindis, zuster Augustines van Leuven. Jan Kerkhofs zal dit thema cultuurhistorisch en sociologisch benaderen, terwijl zuster Harlindis dit vanuit haar vrouwelijk aanvoelen zal doen.

In het kader van de Harlindis en Relindis Confrontatie 1997 verzorgde het Documentatiecentrum Maaseik een facsimile van het in 1596 verschenen boekje *"Historie van het leven der heyliger maechden Harlindis ende Relindis, uut de legende int cortste ende ghetrouwelijckste overgestelt"*. Het werd geschreven door Johannes Chapcaville, Carolus Oleanus en Gerardus Beeckman en te Luik gedrukt bij Christiaen Ouwerx. Eén jaar na het verschijnen van dit werkje, in 1579, werden de relikwieën van de heilige maagden voor het eerst van Maaseik teruggebracht naar hun oorspronkelijke rustplaats, Aldeneik. Op de kaft staat een ets en het boekje wordt afgesloten door een wapenschild van Beieren. De tekst verhaalt het leven van de H.H. Harlindis en Relindis, met inbegrip van de legendes die eraan verbonden zijn! Hij is goed leesbaar, zeker met behulp van enkele verklarende nota's.

Maaseikenaren publiceren...

Jaak Bergers 97

Een zoveelste lovenswaardig initiatief van het Documentatiecentrum Maaseik. Echte Maaseikenaren en andere geïnteresseerden zeker kopen. Prijs 200 BEF. Info: Jackie Vancleef, Stedelijk Informatiecentrum, Eikerstr. 3, 3680 Maaseik, of restaurant "De Posthoorn", Bosstraat 3, Maaseik.

Hotel Van Eyck vierde zijn 125ste verjaardag onder meer stijlvol met de uitgave van een keurige brochure. Van de hand van **Martin Boonen** lezen wij er de geschiedenis van het hotel, tekst die reeds eerder in ons tijdschrift

verscheen, namelijk in Jg XIII nr. 3. Een andere medewerker van ons periodiek contactblad **Herman Hendrix** dichtte op zijn eigen bekende manier "een ode aan Hotel Van Eyck". Mijmerend besluit hij ze met zijn zoveelste, leuke woordspeling, "Wie kent de namen niet van buiten; Mady, Pierre, Michel, Christiane met de Van Eycken op de ruiten. Laat ons nog jaren daarvan dromen al zijn we oud en ietwat grijs: straks ligt onder de lindebomen toch heel gewoon 't "Aarts"-paradijs. Enkele oude foto's, menu's en krantenknipsels verhogen nog de documentaire waarde van deze mooi verzorgde uitgave.

98 ❖

In "Lei en Griffel", een driemaandelijks tijdschrift van de Heemkundige Kring van Hechtel-Eksel beschreef **Martin Boonen**, tot nu niet van plaatselijke genealogen kort maar met veel gegevens het leven van Michiel Korsten (1666-1732), afkomstig uit Eksel en ooit stadsgeneesheer van Maaseik. Deze Dr. Michiel Korsten hield een dagboek bij, waarvan de inhoud vooral op Maaseik betrekking heeft. Het werd enige tijd geleden "leesbaar" gemaakt door Eerw. Heer Hendrik Verheyen en uitgegeven door de werkgroep "Documentatie Maaseik".

❖

Tony Van Wijck, Louis Brans, Raymond Driessen, Guus Janssen, Jean Knoors, Paul van Mil en Cees Verplanken zijn de tektschrijvers van en zorgden voor de informatiegaring in de nieuwe "Maaslandgids", met als ondertitel: op pad door steden

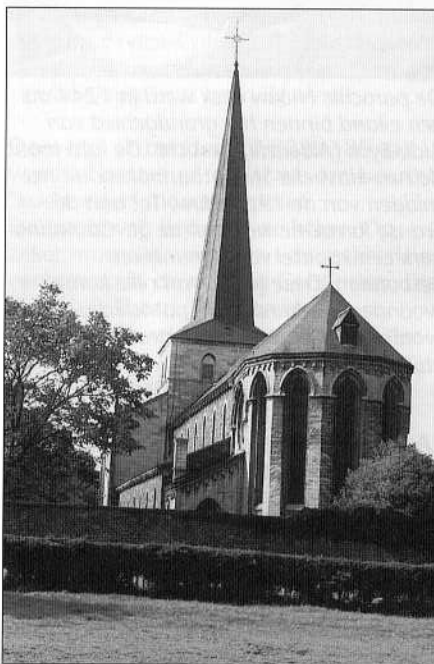
en dorpen langs de Grensmaas. Deze frisse gids voor een trip tussen Thorn en Maastricht informeert algemeen en ook rijkelijk over de historische relictten die wij nog allerwege in het Maasland kunnen bewonderen. Geniet met deze gids bij en in de hand van het prachtige rivierlandschap van de Grensmaas én van de vele historische gebouwen die getuigen van een rijk en boeiend verleden. Verkrijgbaar in alle V.V.V.-kantoren aan beide oevers van de Grensmaas.

❖

Een zoveelste boek, 230 bladzijden, over de Bokkenrijders aan deze kant van de Maas met als titel "Bokkenrijders in Bree: Het proces Arnold van de Wal, alias Nolleke van Geleen en Barbara Baggen". Auteurs zijn **E.H. Hendrik Verheyen**, Christiaan van de Wal en Louis Beijnsberger. Over de centrale figuur stellen zij zich de moeilijke vraag: gewiekst boosdoener, crimineel-uit-armoede of voovechter van de Franse Revolutie? Kopen, lezen en U krijgt een gefundeerd antwoord op die vraag. Een toegevoegde waarde is een uitgebreide stamboom van de families: Van de Wal, Baggen en Beijnsberger. Spek voor de bek van genealogen. Het boek bevat bovendien heel wat kopieën en kleurenreproducties van schilderwerken rond het thema Bokkenrijders van kunstschilder Frans Van Zaelen. Het verschijnt begin november 1997. Voorintekenen kan op nr. 453.4117419.53 t/a 't Goede Bokkenrijdersdoel, Eerste Straat 21, 3680 Maaseik. Prijs 900 BEF (verz. inbegrepen). De opbrengst gaat voor de helft naar V.Z.W.-Kinderkankerfonds, de andere helft naar het Stedelijk Documentatiecentrum Maaseik en de Geschied- en Heemkundige Kring Kinrooi. Verras iemand rond Sinterklaas, Kerstmis of Nieuwjaar, U helpt helpen en weet weer (iets) meer over die toch zo raadselachtige Bokkenrijdersperiode.

Parochie Maaseik werd volledig binnen rechtsgebied van Alden-Eik opgericht

Eyck was in de middeleeuwen een zeer vroege en belangrijke parochie in het Maasland. De Frankische domeinheer Adelhard stichtte er ca 728-730 een munster voor zijn adellijke dochters Harlindis en Relindis. Bij het klooster hoorde een kerkje. Nu is nog te zien hoe zich in het centrum van Aldeneik enkele opvallend grote percelen aftekenen (o.m. recht tegenover de huidige kerk). Deze gebieden maakten deel uit van het immuniteitsgebied (kerkelijk vrijgebied) van de abdij. Hier mocht niemand door een vreemde macht (gerecht) aangehouden worden. W. Sangers o.s.c. noemt in zijn bekend werk "Aldeneik, architectuur en historie (Maaseik, 1975 blz. 13) het vrouwen-

De Maaslandse Romaanse munsterkerk van Aldeneik anno 1995. Bemerkt het vroeggotisch koor met de hoge spitsboogvensters.

Op zoek naar Harlindis en Relindis (2)

Piet Henkens 99

klooster "de bakermat van godsdienst en cultuur in de Maasvallei". Gilbert Minten titelt in hetzelfde boek (blz. 64): "Aldeneik, nationaal heiligdom van het Maasland". Deze verheerlijkingen moeten uiteraard in de context van de toenmalige tijd geplaatst worden... Nog vóór het jaar duizend ruimden de Zusters de plaats voor een kapittel van kanunniken. Dat de laatste Zusters van Aldeneik naar het klooster van Thorn, dat ca.992 gesticht werd, verhuisden is een interessante gedachte maar niet bewezen.

Uitgestrekt

Naast de abdijkerk van het O.L.-Vrouwkapittel, was er in Eyck ook nog een parochiekerk met als patroon St.-Pieter. Verder vernoemen we het door het Maaswater weggespoelde kerkje van St.-Remigius in het gehucht Mijnecom. In de middeleeuwen was Eyck, zoals gezegd, zeer uitgestrekt. Naast de voornoemde kerken behoorden ook het Ven, Gremelslo, Wurfeld en St.-Jansberg tot de parochie Eyck. Ook de plaats waar in 1244 Nova Eyck (Maaseik) tot stand kwam lag binnen de oorspronkelijke parochie (Alde-)Eyck.. Tenslotte strekte

Eyck zich nog uit tot Klein Heppeneert en tot het kerspel van Geistingen dat een "appendix" (letterlijk vertaald "aansluiting") van Eyck was.

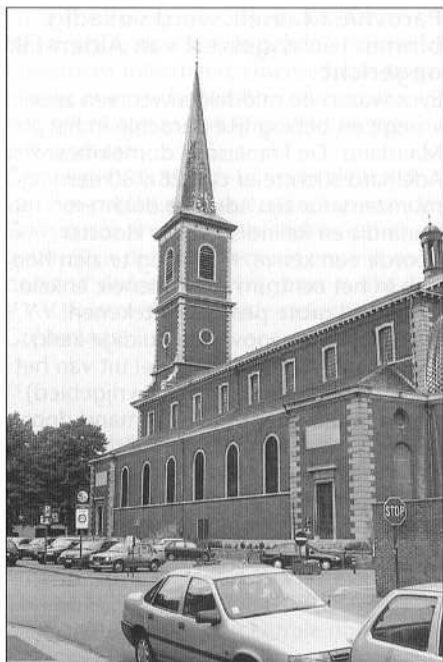
De pastoor van Eyck of zijn plaatsvervanger verzorgde in Geistingen de kerkelijke diensten en trok de "inkomsten" op die hieraan verbonden waren. (Uit de gegevens van H. Van de Weerd in zijn bekend werk over het "Landdekenaat Eyck" leiden we af dat de heren van Horn "geen" eigen kerk in Geistingen hebben gesticht, wat met Ophoven wel het geval was. Waren in Geistingen onvoldoende tienden beschikbaar om een eigen parochieherder te onderhouden?)

Een typisch voorbeeld dat wijst naar de vroege situatie van Eyck is de zgn.

"Wurfelderlijkweg": de weg waarlangs de overledenen van Wurfeld naar het kerkhof van Aldeneik gevoerd werden. Die liep in de middeleeuwen niet via Maaseik naar Aldeneik, omdat Maaseik toen nog niet ontgonnen was. Vroeger liep het tracé door het Ven, de Verloren Kost en het Hamont.

(Het kerkhof aan de Verloren Kost dateert pas uit het einde van de vorige eeuw). We herhalen: Nova-Eyck (Maaseik) werd in 1244 met prinsbisschoppelijke steun als een eiland temidden van de omvangrijke parochie Veteri-Eyck (Aldeneik) opgericht.

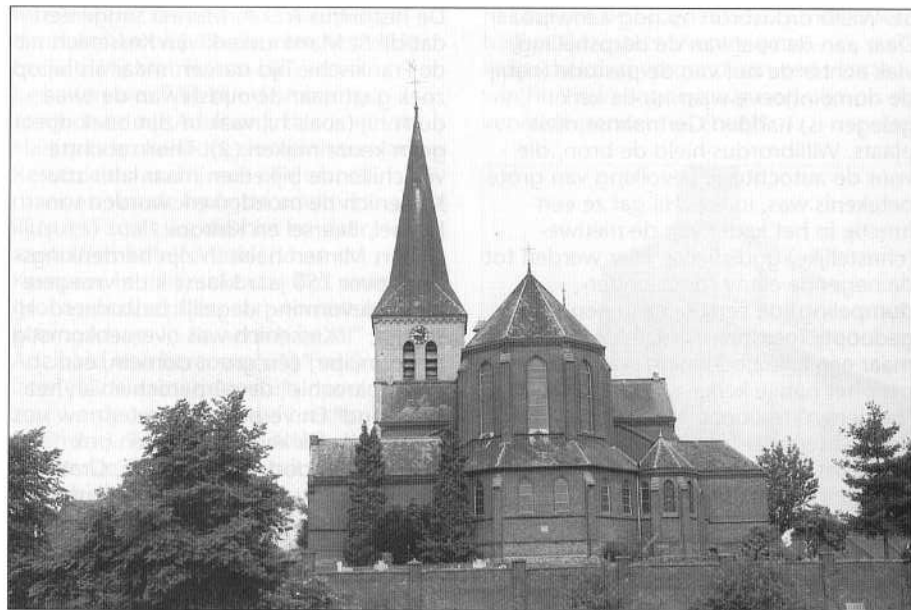
Het Frankische Eyck, waar in feite de "wieg" van Maaseik stond, werd in latere jaren een klein Maaslands dorpje zoals dat ook gebeurd is met Kessenich dat oorspronkelijk het centrum van een groot domein was met de "regeringskerk" St.-Martinus en het adellijk kerkje Maria Magdalena van de domeinheer op de "Berg". Van die grandeur bleef weinig over, maar dat is nu eenmaal de loop van de geschiedenis. Hedendaagse bespiegelingen veranderen daar niets aan. Elk historisch gebeuren moet in "zijn" tijd gezien worden. Wat vroeger een logische evolutie was lijkt nu een absurditeit. Hieruit ontstaan misverstanden.

De parochie Nieuw Eyck werd in 1244 als een eiland binnen het grondgebied van Alde-Eyck (Aldeneik) gesticht. De foto toont de neo-klassieke St.-Catharinakerk uit het midden van de 19de eeuw. Tot aan de Franse Revolutie was aan de St.-Catharinakerk een kapittel van kanunniken verbonden. Deze heren van rijke komaf woonden in Maaslandse patriciërs-woningen, die het stadscentrum nu nog stijl en grandeur geven.

"Aoj Beek"

Vijftig jaar geleden weidden we in de lage vallei de "Oe" aan de Maas te Kessenich de koeien. De weide lag meer dan 1 km van de boerderij. Dat was geen bezwaar. Toen hadden we nog vlotte benen. De koeien "slingerden" niet, maar stapten stevig door. De "brave" dieren luisterden naar de begeleiders. Als ze toch naast de weg van de bietenbladeren gingen snoepen kregen ze een tik met de stok. Ook een vloekwoord had resultaat.

Zicht op de neo-Gotische St.-Martinuskerk van Kessenich vanuit de alluviale vlakte. Bemerkt de zware toren die in tijden van gevaar en ontijd door de dorpelingen als schuil- en verdedigingsplaats gebruikt werd.

De weide (1 bunder = 0,82 ha, 80 ca) was niet omheind, zodat we om beurten "koehoeder" moesten spelen.

De hoofdweg liep naar de Maas. Op zeker moment was er aan de rechterkant een zijweg in de richting Geistingen. Die kwam uit Thorn. Deze brede kronkelende veldweg noemden wij de "Eyckerwèg". De diepe droge gracht aan de zuidkant van de weide was de verlaten bedding van de "Aoj Beek". Toen we tot de jaren van "discretie en verstand" gekomen waren, begrepen we beide dialectische klanken die ons altijd bijbleven. De "Eyckerwèg" is doodeenvoudig de "Aldeneiker Weg": de rechtstreekse verbinding tussen Thorn en Aldeneik. Het is aannemelijk dat er relaties waren tussen Thorn en Eyck. De "Aoj Beek" was de droge bedding van de aloude Oeter die vroeger te Kessenich in de Maas uitmondde. De Oeter liep ook door Eyck, Ophoven en Geistingen. In het diploma van 4 juli 952 spreekt

keizer Otto I van "Eyck super fluvium Uotra", wat een groot gebied beslaat.

Willibrordus en putvegen

In de vorige bijdrage van de Maaseikenaar (1997 nr. 2) werd vooral de relatie Cassenic - Eyck onder de loep genomen. (1) De landsheer van Kessenich was tot in de late middeleeuwen rijkelijk gegoed in Eyck, zelfs tot in Klein Heppeneert. Dat had te maken met de stichting anno 728-730 van het vrouwenmunster. Dat de twee jonge dochters naar het verre Valenciennes werden gebracht om daar christelijk opgevoed te worden, is merkwaardig. Het is consequent dat deze gunst in die vroege tijd alleen was weggelegd voor de kinderen van de hoogste Frank en grootgrondbezitter in dit gebied, die contacten onderhield met bisschop Willibrordus.

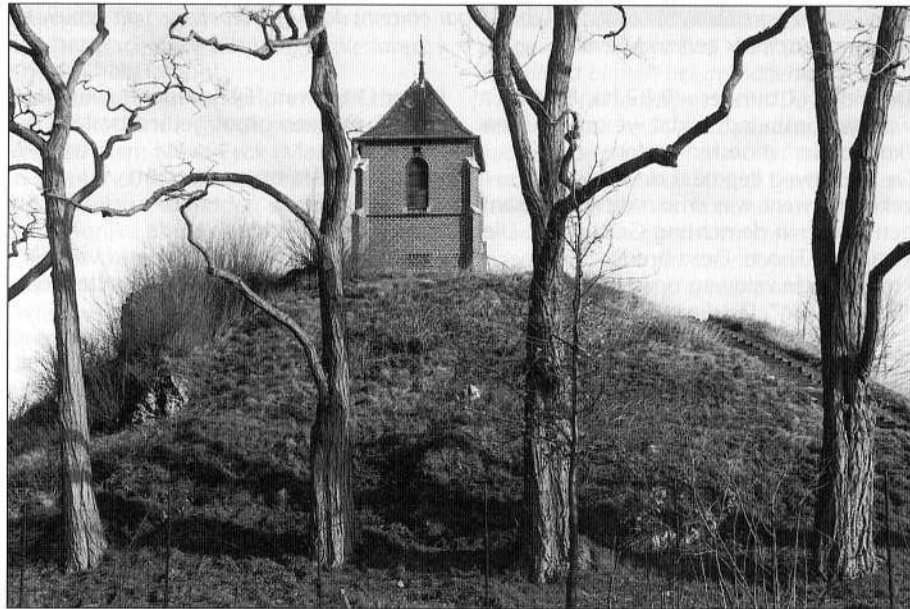
Nabij de kerk te Kessenich is de

St.-Willibrordusbron nu nog aanwijsbaar. Daar aan de voet van de dorpsheiling, vlak achter de hof van de pastorie (nabij de domeinhoeve waar nu de kerk gelegen is) hadden Germaanse riten plaats. Willibrordus hield de bron, die voor de autochtone bevolking van grote betekenis was, in ere. Hij gaf ze een functie in het kader van de nieuwe (christelijke) godsdienst. Hier werden tot de negende eeuw "door onderdampeling) de eerste christenen gedoopt. Toen men vaststelde dat dit maar een kille bedoening was trok men naar het nabije kerkje om de bekeerde "heidenen" te dopen aan de doopvont, door water over hun hoofd te gieten. Adelhard had, zoals hiervoor al vermeld, zijn eigen onafhankelijke kerk, die hij "tienden" schonk zodat hij het recht kreeg de parochiepriesters van zijn keuze daar te doen benoemen (collatie- of patronaatsrecht).

102

De historicus A.D.A. Monna suggereert dat de St.Martinuskerk van Kessenich uit de Frankische Tijd dateert maar als hij op zoek gaat naar de oudste van de twee durft hij (zoals hij vaak in zijn boek doet) geen keuze maken (2). Thorn stichtte verschillendeijkerken maar later zou Kessenich de moederkerk worden van Hunsel, Beersel en Kinrooi. Gilbert Minten heeft in zijn herdenkingsboek over 750 jaar Maaseik de vroegere parochievorming degelijk bestudeerd. Hij schrijft: "Kessenich was overeenkomstig het principe "één groot domein, één grote parochie" de oerparochie van het Maasland" En verder: "Tot het oorspronkelijk kerspel hoorden ook Thorn, Ittervoort, Neeroeteren, Grathem, Ell, Stramproy, Beek, Lozen, Neeroeteren en Heppeneert." Minten vult nog aan: "Wij menen dat bij het vroegste domein ook nog Geistingen, Ophoven, Aldeneik en Klein Heppeneert hoorden."

De "Berg" van Kessenich, een merkwaardig teken in het landschap. Gilbert Minten stelt dat in 1155 op deze motte de voogd van het Eikerdomein een burcht bouwde, met toelating van het St.-Lambertuskapittel van Luik. In de archieven heet deze plaats "castrum Cassenic". Stippen we hierbij aan dat Kessenich later de banden met Luik verbrak. Hetzelfde gebeurde met de abdi van Thorn.

In zijn werk "De parochiënwording in Limburg" komt J. Paquay tot hetzelfde besluit. (4) Met H. Van de Weerd besluiten we: "Wij zijn de mening toegedaan dat Adelhard, de vader van Harlindis en Relindis, domeinheer van Kessenich was. Hij was één van de mannen van de hoogste adel (viri illustres) zoals we die hier en daar aantreffen in het Maasland en de Kempen. In de Frankische Tijd waren de grootgrondbezitters aanverwant met het koningschap. In Kessenich bezat Adelhard een herenwoning (sala) die later (12de eeuw) door zijn opvolgers zou worden omgebouwd tot een burcht (castrum). Tevens bezat Adelhard daar een kerkje (basilica) waaruit de parochiekerk zou ontstaan. De twee dochters Harlindis en Relindis werden gedoopt in dezelfde doopbron beneden aan de voet van de "Aldenberg" waar de schutterij St.-Martinus nog elk jaar op kermismaandag (kermis is kerkmiskermis dat staat voor de plechtige wijding van de eerste kerk) het uniek religieus-folkloristisch gebruik van het "putvegen" dat de eeuwen trotseert, in stand houdt.

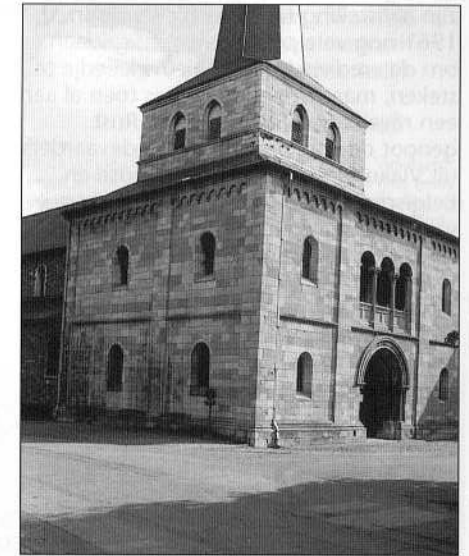
Eredienst

Ondanks vele wisselvalligheden bleef de verering van de twee volksheligen ononderbroken voortbestaan, ook nadat de relieken in 1571 naar Maaseik waren overgebracht.

In 1202 gaf bisschop Guido van Preneste, tevens pauselijk afgevaardigde, een bevelschrift waarbij de pastoors van Dilsen, Rotem, Aldeneik, Heppeneert, Opoeteren, Neeroeteren, Bree, Opitter, Neeritter, Kessenich, Wessem, Gratem, Heel, Beegden, Ophoven en Geistingen verplicht werden met hun parochianen binnen de vier Pinksterdagen in processie naar de abdijkerk van Aldeneik te gaan.

Dit is een merkwaardig document en een flinke steun in de rug van de heiligenverering te Eyck. Alle gelovigen die meegingen en een aalmoes schonken voor het onderhoud van de abdi met

het inzicht de Moeder Gods en de twee heilige Gezusters te eren, werd kwijtschelding vergund van een vierde van hun opgelegde maar nog niet vervulde penitenties (boeten).

103

In 1890 werd de buitenkant van de narthex (voorhal of portaal), waar de relieken werden tentoongesteld, vernieuwd met arduinsteen. Niet iedereen vindt dit hoekige bouwsel, dat een beschermd monument is, even geslaagd.

Stoeten

Alle 25 jaar heeft nog steeds de ommegang plaats. Dan worden in Aldeneik de relieken tentoongesteld. De beide volksmaagden werden er aanroepen tegen de "kwade koortsen". Vooreerst bezochten de pelgrims de kerk met het Gotisch koor, de drie Romeinse beuken, de arduinen voorbouw en het ranke torentje dat amper boven de huizen van het dorpje uitpriemt. Daarna begaven ze zich naar de Harlindis- en Relindiskapel niet ver daar vandaan. Tegen de absis (uitbouw van het koor) van de kapel bevindt zich de St.-Willibrordusput, het symbool van de oude bron van Eyck waaruit "christelijk

doopwater" vloeide. In het begin van de 20ste eeuw dronken de bedevaarders nog van het zuivere water uit de put. Maar in het midden van de eeuw doofde de eredienst uit als een kaars, niettegenstaande pastoor Van Eygen bij zijn aanstelling tot parochieherder in 1961 nog vele pogingen heeft gedaan om de eredienst in een nieuw kleedje te steken, maar Heppeneert was toen al aan een réveil toe. O.L.Vrouw van Rust genoot de voorkeur van de bedevaarders uit Vlaanderen en de Nederlandse en Belgische grensstreek. Een vreemde gril van de geschiedenis, zou men kunnen zeggen, maar op vele vragen uit het verleden blijven we het antwoord schuldig? Zo moeten we toegeven dat sommige raadsels nooit een oplossing krijgen.

Nu terug naar Aldeneik. Vooral de stoet en processie van 1847 maakten indruk (6). In 1871 werden de duizendste verjaring van de heiligverklaring en de 300ste verjaring van de overbrenging

van de relieken naar Maaseik, gevierd. Paus Pius IX verleende een volle aflaat (volkomen kwijtschelding van alle tijdelijke straffen die men nog op zijn "christelijke" kerfstok had) aan al wie één van de tien dagen van mei de kerk van Aldeneik bezocht. Op 7 september 1897 had weer een grote viering plaats, maar die kon de feesten van 1922 en 1947, toen heel de stad versierd en verlicht was, niet evenaren.

In een artistieke stoet werd het leven van de twee volksheligen prachtig uitgebeeld. Zelfs de Noormannen trokken tussen de dichte drommen toeschouwers door. Dat is nu nog altijd zo, maar het blijft een open vraag of ze ooit in Aldeneik geweest zijn. Op die uitbeelding heeft de Noorderwijk ondertussen een soort "patent" verworven.

De jongste ommegang in 1972, zeer origineel en eigentijds uitgebeeld door kunstenaar Jan Peeters uit Maaseik, vond

weerklink in binnen- en buitenland. De feestkalender duurde van 2 tot en met 24 september.

Thans zijn Maaseik en Aldeneik volop in de weer om op 7 en 21 september de 17de plechtige translatie van de relieken te vieren. Het belooft weer een grandioos gebeuren te worden in de (kerkelijke) geschiedenis van Maaseik.

Noten

1. Piet Henkens, De Maaseikenaar, Maaseik 1997 blz. 64-70.
2. A.D.A. Monna, Zwerftocht met Middeleeuwse heiligen, Amsterdam, blz. 121 e.v.
3. G. Minten, Ontstaan van een grensstad, Maaseik 1994, blz. 21 e.v.
4. J. Paquay, De parochiënvorming in Limburg, in "Bulletin de la Société Scientifique et Littéraire du Limbourg, XXXVI", volume, Tongres 1921, blz. 81.
5. H. Van de Weerd, Het Landdekenaat Eyck, Limburg, 1923 - 1927.
6. Hilarion Thans, O.F.M., Harlindis en Relindis van Aldeneik, Brugge 1944 blz. 121 e.v.

De Romeinse soldaat. In de stoet van 1947 reed René Schouterden (37), bierhandelaar uit de Kleine Kerkstraat, met één van zijn twee paarden als oude Romein mee in de Harlindis- en Relindisstoet. René was een bekende figuur in Maaseik. Op 1 september 1949 huwde hij met Maria Josephina Tijskens uit Neeroeteren. Hij overleed op 27 januari 1980. De goedaardige en correcte weduwe Schouterden-Tijskens woont nog steeds in de Kleine Kerkstraat waar ze vaak bezoek krijgt

van haar zoon en dochter met de kleinkinderen. De komende ommegang is voor de familie een christelijk feest waaraan daadwerkelijk wordt meegewerkt.

Nota:

In de vorige uitgave schreven we ("97 nr. 2): "Adelhard bezat in het land van Eyck en Kessenich in de 8ste eeuw een groot domein dat voortkwam uit de grondschening van Ansfrid. Dat moet zijn: "Adelhard bezat in het land van Eyck en Kessenich een groot domein dat nadien in handen kwam van Ansfrid, de stichter van de abdij van Thorn." Ansfrid (ca 940-1010) zou verder aan de basis liggen van de kerkelijke en maatschappelijke evolutie van o.m. de Maasgouw, maar dit gegeven valt buiten het kader van deze bijdrage.

Evenals in 1972 werd ook dit jaar kunstenaar Jan Peeters uit Maaseik aangesteld als ontwerper van de Harlindis- en Relindisstoet.

De bruidsschat van de kruisheren:

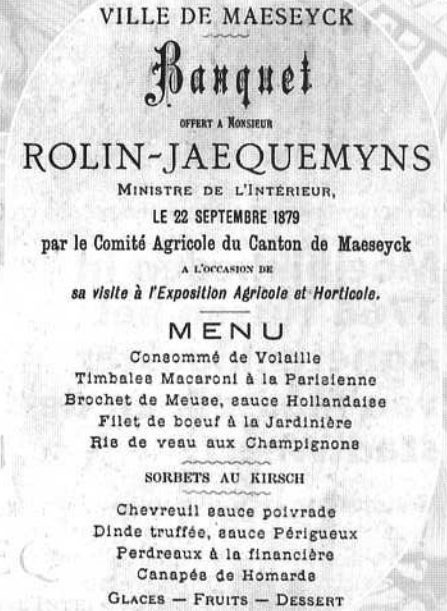
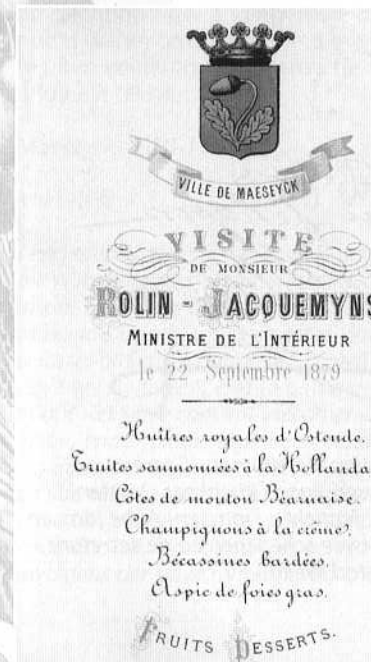
106 Raymond Driessen

In een vorig artikel in "De Maaseikenaar" hebt U een en ander kunnen lezen over de toch wel hoge onkosten die op een familie konden drukken, wanneer één van haar leden intrad in een klooster, hetzij in Maaseik of elders. Er zijn niet al te veel van dergelijke documenten bewaard gebleven, wat ook niet hoeft te verbazen. De noodzaak om zo'n contract notarieel te bekrachtigen, deed zich immers enkel voor, wanneer de nieuwe kloosterling(e) of diens familie niet voldoende *contante penningen aen de hand (waren) hebbende*. Toch is er voor wat betreft de kruisheren nog een tweede overeenkomst te vinden in de op het Rijksarchief te Hasselt bewaarde Maaseiker gichten, nr. 14, fol. 280 r.-v. De schepenen noteren op 16 september 1648 een overeenkomst van een week eerder *op Marie geboorte*, 8 september 1648, tussen het kruisherenconvent en de Maaseiker jongeman Lambrecht Voss. Die deed op die dag namelijk zijn professie en werd toen aangenomen *voor hunnen metbroeder ende litmaet des voorsc(reven) Convents*, waarbij een *dote* van 1000 gulden contant diende neergeteld te worden.

Lambrecht en zijn beide broers Heyn en Jacob Voss brengen daartoe een schuldvordering van 800 gulden bij, op 16 februari 1633 afgesloten op panden van Jan Scheepers en Jan Jaecken van Meeswijk. Voor de resterende 200 gulden zorgt hun stiefvader Herman Jacobs en wel op de volgende wijze. De drie broers zijn namelijk de gemeenschappelijke bezitters van een *moeshoff* in de Pelserstraat die voortkomt van wijlen hun vader Gossen Voss, de eerste echtgenoot van hun moeder Neleken Dierna. De voogden van de drie broers - hun grootvader van moederskant Jan Dierna en hun oom burgemeester Hendrik Croll - verkopen nu deze tuin voor 200 gulden aan Herman Jacobs, zodat met dat bedrag de ontbrekende 200 gulden kunnen voldaan worden.

De nieuwe kruisheer Lambrecht Voss is overigens een lang leven beschoren. Hij staat later geboekt als *sacrista*, wordt rond 1677 *senior* en overlijdt in 1695, zoals aangegeven in het Obituarium van de kruisheren die hem zodoende tot op de dag van vandaag nog steeds in hun gebeden herdenken.

Bij gelegenheid van het 125-jarig bestaan van Hotel Van Eyck (geopend op 1 januari 1872) werd een mooie brochure uitgegeven met o.a. de afbeelding van het feestmenu van 24 januari 1880. Dat de Maaseikenaren fijnproevers en feestvierders zijn, maar vroeger ook reeds waren, blijkt duidelijk uit twee andere menu's. Immers op één en dezelfde dag, nl. 22 september 1879, werden twee banketten georganiseerd ter ere van een belangrijk bezoeker. Die dag vereerde de heer Rolin-Jacquemyns, Minister van Binnenlandse Zaken, de stad met zijn aanwezigheid ter gelegenheid van de Maaseiker Land- en Tuinbouwtentoonstelling. Niet alleen het landbouwcomité van het kanton Maaseik nodigde minister Jacquemyns uit op een banket, maar ook het stadsbestuur bleef niet ten achter en bood hem eveneens een "etentje" aan. Meerdere Maaseiker personaliteiten hebben toen, samen met de eregast, de twee feestmaaltijden moeten verwerken. Het banket van het landbouwcomité werd bereid door M. Schaltin - Magniet,

Maaseiker feestmenu's uit 1879.

Marcel Hendrickx

uitbater van het "Hôtel de Hollande" (of dit te vereenzelvigen is met het "Hôtel du Globe" in de Kerkstraat weten we niet). Waar het feestmaal van de stad doorging is ons ook niet bekend. Beide menu's, in het Frans gesteld, worden hier verkleind weergegeven. Het Maaseiker stadswapen op deze menu's is het oude wapen dat tijdens de Hollandse periode aan Maaseik werd toegekend. Pas in 1909 werd de stad bij koninklijk besluit bevestigd in het bezit van zijn oud wapen dat met de fusie aangepast werd. We laten de lezers zelf oordelen over de smaak en de eetlust van de toenmalige Maaseiker notabelen.

Moeilijkheden in 1766 tussen het Agnetenklooster van Maaseik en de stad Weert.

aan de heer Schenaerts, secretaris van de stad Weert.

Hieruit blijkt dat Weert in gebreke gebleven was bij het terugbetalen van "rentebrieven".

Bij navraag aan het gemeentearchief te Weert stuurde archivaris J.F.A. Wassink mij een kopie van een zwaar beschadigde akte, die hij als volgt beschreef:

"Het betreft: akte van overdracht van een rentbrief van 28 gulden over een kapitaal van 600 gulden ten laste van de stad Weert door Jacop Knupkens en Jenneken van Heythuysen c.s. aan het klooster van St. Agnes te Maaseik, 1701." (juiste datum onleesbaar)

Ondertekenden de akte:

Waarschijnlijk verkochten de erfgenamen van Heythuysen deze rentebrief om hun erfenis te verdelen. Immers uit de akte blijkt dat Jacob Knepkens (sic) optrad als lasthebbende van juffrouw Catherina Meerts, wed. Melis uit Roermond, die volmacht had voor haar kinderen. Tevens compareerden Mathijs van Heythuysen, Geerart van Heythuysen en Merten Knapen, zoon van Hendrik Knapen, voor wie Jacob Knepkens getuigde dat Maria van Heythuysen zal. zijn moeder was. De akte d.d. 18-4-1676, die een reeds oudere constitutiebrief verving, werd in 1701 overgedragen aan de zusters Jenneken Franssen en Anne Janssen van het "groot cloester van Sancte Agnes binnen de stad Maeseycck".

De eerste betaling moest gedaan worden in 1701 door de regerende burgemeester van Weert, Hermanus Ververs en later door zijn opvolgers. Te oordelen naar de brieven bleven de betalingen in 1766 achterwege. Uit de burgemeestersrekeningen van 1765-'66 en 1766-'67 blijkt echter dat de rente toch betaald werd, maar waarschijnlijk laattijdig en onder druk van de schriftelijke aanmaningen. Om u een idee te geven van de omslachtige zinswendingen die destijds nodig waren om zijn mening in een brief te uiten volgen nu in extenso de originele teksten.

Maeseycck, 8-10-1766

Mijn Heer,

Aengesien Uedele gewesenen bourgemeester Wilhelmus Janssens mij heeft bericht, alsdat Uedele de affaires van Uedele stad raakende Sainte Agnes clooster, ofte groot clooster alhier ter handt sijn gestelt om de selve te reguleeren, end te termineeren opdat het selve convent volcomene satisfactie, ende voldoeninge become, daerom ist, dat als sindicus van het selve clooster, de liberteyt neme van te versoecken van de selve ten aldereesten te willen afmaaken, ende dat het meergemelt clooster ontfange involgens der selve rentebrieven ende

gesondene detail met specificatie van debet conform aen de selve eene volle voldoeninge, faute dier dat niet naer sullen laeten van ons recours te nemen tot den hove van Brussel, ende aldaer aen sijn hooghvorstelijcke hoogheyt desaengaende doleeren, om welck voor te comen bidden ten eersten antwoordt met voldoeninge die d'eere hebbe naer offer van mijnen gringen dienst in diep respect te sijn

Uedele oodtmoedigen ende onderdaenighsten
Dienaer G.L. Waegemans

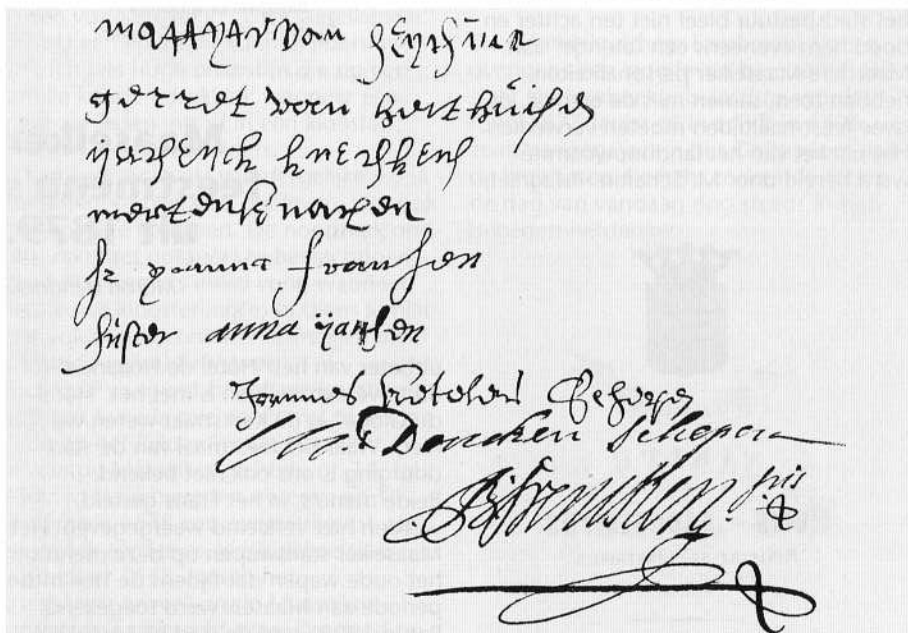
Maeseycck, 6-12-1766

Mijn Heer,

Ben ten hooghstenverwondert, dat Uedele op mijne aen Uedele in dato den 8 bris jonghstleden gesonden missive geene de minste antwoordt heeft believen te geven, veel weeniger eenigen schijn van voldoeninge, aen welcke mij reserveerende, ende de selve repeteerende, ende in gevolgh van dien vinde mij genoodtsaect desen te envoieeren, waermede iteratijvelijck in conformiteyt van mijnen voorgaenden ben versoekende voor het groot clooster alhier wegens de verloopene, ende verschulde van Uedele stadt aen het selve clooster ten eersten een prompte, ende volle voldoeninge, de welcke, om niet langer te worden geleijdt, ende te blijven van eene rechtverdige pretentie, soo als dese is gefrustreert, sonder voordere traigneeringen ofte uijtstel ben verwachtende, faute dier van Uedele absolutelijck verseekert wesen, dat geen moment meer sullen tardeeren van Uedele naemens de stadt te sullen daertoe met alle noodige middelen compelleeren, waer naer Uedele sigh vastelijck can reguleeren, ondertussen in verwachtinge van eene volcomene voldoeninge hebbe alsoo d'eere van te verblijven met veel respect.

(ondertekend idem als boven)

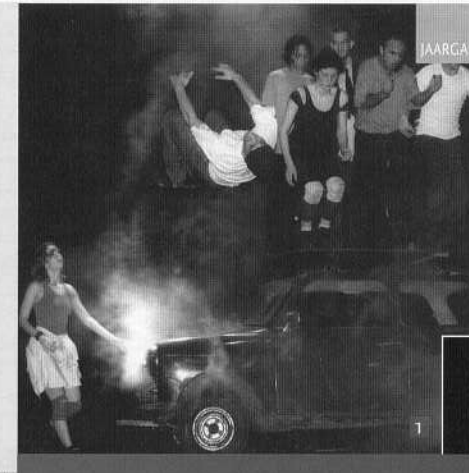
(1) Kopie van bewuste brieven werd op een los blad aangetroffen tussen oude papieren op een ruilbeurs te Bree.

Dat G.L. Waegemans, syndicus van het Agnetenklooster te Maaseik het welzijn van de gemeenschap waarvoor hij verantwoordelijk was ter harte nam blijkt uit twee brieven (1) die hij adresseerde

Mathijs van Heythuysen, Geerart van Heythuysen, Jacob Knepkens, Merten Knapen, Jenneken Franssen, Anne Janssen evenals twee schepenen en de secretaris van de stad Weert.

- 1 HUSH HUSH HUSH
vrijdag 3 oktober
- 2 UP WITH PEOPLE
donderdag 25,
vrijdag 26 september
- 3 COMPAGNIE THOR
vrijdag 30 januari
- 4 OUMO SANGARE
woensdag 26 november
- 5 THEATER YVONNE LEX
woensdag 8 oktober

Theaterkrant 1997-1998
 Thieu Martens, Jean-Pierre Gielen, Winand Damen

M A A S E I K

ACHTEROLMANNEN

programma van cc achterolmen maaseik en cc neeroeteren

Versijnt maandelijks
behalve mei, juli en augustus.
Een uitgave van VZW CC Achterolmen
Van Eycklaan 72, 3680 Maaseik
0032(0)89/565704

van Ewer
juweliers

Markt-Buulstraat 2 - (9)3680 Maaseik • Kapelstraat 17 - (8)1100 Hasselt

Daniëls, Sander Aerts, Ruth Luyten,
Herman Hendrix.
Derde rij: Nadette Beelen, Marleen
Reeskens, Carla Janmaat.

Maaseikse helden al 10 jaar in Kennedy-mars

Het Maaseiker trio Winand Damen (56), Mathieu Martens (50) en Jean Pierre Gielen (37) stapte dit jaar voor de tiende keer mee in de Kennedy-mars Sittard, Maaseik, Sittard (80 km). Wat beweeft hen tot deze enorme prestatie? Voor Winand Damen (vrachtwagenchauffeur) begon het gewoon met een weddenschap. Het lukte en Winand had de smaak te pakken. "Om deze mars aan te kunnen moet je goede voeten hebben" weet Winand. Dat bewijst hij al tien jaar.

Mathieu Martens (technieker in Achterolmen) is een voorbeeld van moed. Alhoewel hij een meniscusblessure heeft loopt hij toch mee. "Met een stevige bandage rond de knie kan ik het wel aan" verzekert Thieu die de nadruk legt op een degelijke voorbereiding, die telkens al een half jaar op voorhand begint.

De derde man, Fordwerknemer Jean-Pierre Gielen, is de jongste van de drie. Eind 80 streed hij verschillende keren voor de eerste plaats. Dat lukte... bijna. Formidabel, want er zijn duizenden deelnemers.

Thans is Jean-Pierre slimmer. "Ik laat me niet meer opjagen" glimlacht hij. Als voorbereiding loopt hij enkele keren heen en weer te voet naar zijn werk in Genk.

Op de foto van links naar rechts:
Thieu Martens, Jean-Pierre Gielen,
Winand Damen.

Wij feliciteren...

110

Tekst en foto's: Piet Henkens.

Simon Vedelaar

Het totaalspektakel van woord, zang en dans "Simon Vedelaar" werd door leerlingen en leerkrachten van de Middenschool van Maaseik opgevoerd in Achterolmen. Het werden twee succesrijke avonden met veel toeschouwers.

"Simon Vedelaar" is geschreven door Stefan Vancraynest.

Herman Hendrix en Nadette Beelen hadden de regie.

Op de foto: Zittend: Nick Flipkens, Lynn Peerboom, Frieda Corstjens.

Tweede rij: Henriette Cremers, Dimitry

datum	gezelschap/voorstelling	plaats	kassa	abo klein	abo groot
do 25.9.97 vr 26.9.97	Up with people	AO	640	590	490
za 27.9.97	Noordkaap	AO	440	390	340
vr 3.10.97	Hush Hush Hush	AO	340	290	240
wo 8.10.97	Theater Ivonne Lex	AO	290	240	190
vr 10.10.97	Johan Verminnen	CCN	440	390	340
vr 17.10.97	Urbanus	AO	690	640	590
vr 24.10.97	M.M.T. Een vlo in het oor	CCN	290	240	190
za 25.10.97	Frank Groothof **	AO	340	290	190
zo 26.10.97	Staatsopera Rousse	AO	890	790	690
wo 29.10.98	Het Gevolg	AO	340	290	190
do 30.10.97	Les danses Africaines du Senegal	AO	640	590	490
vr 7.11.97	Sabien Tiels	AO	290	240	190
do 20.11.97	Bram Vermeulen	CCN	290	240	190
wo 26.11.97	Oumou Sangare	AO	290	240	190
do 4.12.97	De spooktrein	AO	590	540	440
wo 10.12.97	Le Mal du Siècle	AO	290	240	190
do 11.12.97	Geert Hoste	AO	590	540	490
vr 12.12.97	Berdien Stenberg	AO	540	490	390
za 13.12.97	Zefiro Torna	Ark	190	140	140
za 27.12.97	Kadril & Lais	AO	340	290	240
zo 4.1.98	Shaanxi theatre art troupe	AO	690	590	490
za 10.1.98	Ballet Staatsopera Tatarstan**	AO	540	440	390
zo 11.1.98	Walter Baele	CCN	290	240	190
wo 14.1.98	Torka T	AO	290	240	190
za 17.1.98	Andrea Croonenberghs, R. Mosuse e.a.	AO	540	490	390
vr 30.1.98	Compagnie Thor	AO	340	240	190

datum	gezelschap/voorstelling	plaats	kassa	abo klein	abo groot
za 31.1.98	Dirk Denoyelle	AO	390	340	290
wo 4.2.98	Lipovski/Mlatek/Warschauer trio	AO	290	240	190
do 5.2.98	M.M.T. Adriaen Brouwer	AO	290	240	190
wo 11.2.98	Stef Bos	AO	390	340	290
do 12.2.98	The Sikulu Company	AO	690	590	490
za 14.2.98	Valentijnconcert (met diner)	CCN	750	700	650
za 14.2.98	Valentijnconcert (zonder diner)	CCN	290	240	190
do 19.2.98	LAMDA	AO	340	240	190
za 21.2.98	Robert Long	AO	740	640	540
za 28.2.98	Jan Muës-septet	AO	290	240	190
zo 1.3.98	Will Tura	AO	890	840	790
wo 4.3.98	Noordnederlands Toneel	AO	440	390	290
vr 6.3.98	Elliot en Mark Britton	AO	390	290	240
za 14.3.98	Rob De Nijs	AO	1190	1090	990
vr 20.3.98	Juan Carreras & Bert Candries	CCN	290	240	190
za 28.3.98	Herman Brusselmans	AO	390	340	240
do 2.4.98	Frank De Gruyter en Paolo Nani	AO	390	290	240
vr 3.4.98	Suske & Wiske**	AO	490	390	340
wo 8.4.98	Geert Hautekiet	AO	240	190	140
za 18.4.98	Heistse operettekring	AO	490	390	340
vr 24.4.98	Kamagurka	AO	340	290	240
za 25.4.98	Kurt Defrancaq	AO	340	290	190
do 30.4.98	The Flying Pickets	AO	640	590	490
za 2.5.98	Compagnie Philippe Genty	AO	690	590	490
vr 15.5.98	Frank Boeijen	AO	590	490	440
vr 22.5.98	Opus One**	AO	340	240	190
mei 98	Promsconcert	CCN	290	240	190

Op de vorige twee pagina's staat de lijst van voorstellingen die je in het seizoen 1997-98 kan bekijken in de culturele centra van Maaseik en Nee-roeteren.

ABONNEMENT

Uit deze lijst kan je ook een keuze maken om een abonnement samen te stellen.

Je hebt een abonnement vanaf het moment dat je 6 verschillende voorstellingen hebt gekozen. Je hebt dan een klein abonnement.

Vanaf 10 verschillende voorstellingen hebt je een groot abonnement.

JONGERENKAART

Voor jongeren geboren na 1.1.1972 hebben we nog speciale kortingen. Voor 400 frank kunnen zij een jongerenkaart kopen waardoor de houder ervan op alle voorstellingen opgenomen in onze abonnementenlijst recht heeft op een reductie van 50 % op de kassaprijzen.

Als de kaart voor 2 oktober wordt aangeschaft, krijg je er een gratis ticket voor de hiphop-dansvoorstelling van Hush Hush bovenop.

FAMILIEKAART**

Ook gezinnen kunnen genieten van speciale kortingen bij kindvriendelijke voorstellingen.

Met een familiekaart betaal je dan voor je hele gezin één prijs voor de volgende voorstellingen:

Frank Groothof (een op kindermaat herwerkte opera Don Giovanni): 900 frank

Ballet van de Staatsopera van Tatarstan (Sneeuwwitje) : 1650 frank

Suske & Wiske (musical) : 1500 frank

Opus One (musical Ollie B Bommel) : 1050 frank

JAARPROGRAMMA SEIZOEN 1997-98

In onze uitgebreide brochure die rond 20 juni in een 50.000-tal brievenbusen is gedropt vind je alle informatie over onze programmatie.

Naast de theatervoorstellingen vind je er ook een opsomming van de cursussen die in de culturele infrastructuur van Maaseik plaatsvinden. Een uitgebreide cursusfolder kan je krijgen in Achterolmen. Een simpel telefoontje volstaat om een postbode met onze folder naar jouw brievenbus te doen stappen.

Ook als je ons jaarprogramma gemist moest hebben, kan je ons bellen. We sturen je dan een programma op.

125 Jaar Hotel Van Eyck

Het vermaarde Hotel Van Eyck vierde het 125-jarig bestaan met een receptie en feestmaal. De nieuwe eigenaar is Johannes Aarts, Plantage 30 te Maaseik. Zegt hij: "We willen in het hotel Van Eyck de grote traditie en voornaamheid, die het al 125 jaar heeft, ook in de toekomst behouden. Gelegen aan het mooiste marktplein van België (na Brussel) zal het hotel als een mijlpaal de 21ste eeuw ingaan." Het hotel werd in 1872 geopend door Henri Van der Donck. In de resterende documenten van rond de eeuwwisseling maakt men kennis met legendarische diners van tien gangen... Hoge prominenten kwamen er op bezoek en er werden vermaarde jubilea herdacht. In 1922 werd het hotel aangekocht door Charel Gelissen, die ook nog een koetsenbedrijf runde. In 1953 werd de zaak overgenomen door Pierre Gelissen, gehuwd met de legendarische gastvrouw Maddy Gielen. De nieuwe eigenaar en zijn echtgenote zetten de "grandeur" van het hotel voort. Bij het 100-jarig bestaan in 1972 werd het interieur nog fraai vernieuwd. Sinds 1979 tenslotte vormen zoon Michel en diens lieve echtgenote Christiane de derde generatie in het Maaseiker hotel Van Eyck.

Op foto 1 zien we de uitbaters Michel en Christiane Gelissen samen met de wed. Maddy Gelissen-Gielen alsook de nieuwe eigenaars de Heer en Mevr. Aarts. Verder op de foto deken Champagne en burgemeester Vermassen.

Op de tweede foto Charel Gelissen die niet alleen hoteluitbater was maar ook een internationaal vervoerbedrijf leidde. Zelf verscheen hij regelmatig met de koets in optochten en stoeten.

De drie gebroeders met de drie-orenkruik

De kostbare verzameling van het stedelijk museum werd uitgebreid met een originele drie-orenkruik. Conservator Hubert Heymans vertelde tijdens een bijeenkomst in het stadhuis dat het kleinood dateert uit het einde van de 16de eeuw. Schepen Verlaak: "Deze rare kruik werd tijdens restauratiewerken ontdekt in een put op de binnenplaats van het huis "De Regenboeghe" op de Bosstraat. Dat de kruik drie oren heeft is een modegril. Door de gevulde kruik met twee handen op te tillen is ze zeer geschikt om wijn te drinken."

Opmerkelijk is dat op de kruik drie keren het wapenschild van Maaseik staat afgebeeld met de tekst: "Niet beter staet Eick by der Mase". De eigenaars van het genoemde pand de drie gebroeders Corstjens schonken de prachtige kruik in bruikleen aan het museum. De stad zal een kopie laten maken die als blikvanger in de vitrine van de "Regenboeghe" zal pronken. Hubert Heymans: "In plaats van dure causerieavonden te organiseren gaan de "Vrienden van het Museactron" zich in de toekomst meer toeleggen op de uitbreiding van de museumcollectie met belangrijke archeologische voorwerpen".

Op de foto zien we de schenkers van de kruik van links naar rechts Freddy, Willem en Godfried Corstjens, Hubert Heymans en schepen Verlaak.

Uit de KRONIEK van Michiel KORSTEN

H. Verheyen

112

A° 1717: van 't sterven van de vorstin van Thoorn

Op 13 januari (1717) 's avonds rond 7 uur is de zeer uitnemend goede voor de armen, door ieder hooggeachte, de ootmoedig-verduldige en Godvrezende Anna Juliana, vorstin van het vermaarde adellijke stift Thorn, haar volle verstand tot het laatst bewaard hebbende, in de Heer komen te sterven. God wil dat haar ziel Zijn hemelrijk erft.

Zij is op 15 januari 's avonds rond 6 uur begraven in een houten kist, die van binnen met lood afgezet was, in het midden van de kerk.

van den dienst en begeniken

Op 3 februari (1717) is een schone dienst en treffelijke uitvaart gehouden. Het hoogaltaar en een klein altaar, de helft van de pilaren en de trap achter in de kerk onder het orgel, zijn allemaal met zwart bekleed geweest alsook het cijnhof van de grote zaal. Hiervoor is over de 1500 ellen stof (nodig) geweest. Bijna achter in de kerk was er in plaats van een baar een schoon "kasteel van droefheid", in het Latijn "castrum doloris", in het Frans "chapelle ardente",

gemaakt waarrond brandden 140 witte flambouwen, gemaakt door mijnheer Simons van Roermond. Boven rond de kroon brandden ongeveer 80 witte kaarsen, gemaakt in Maaseik, en dan waren er ook nog ongeveer 80 onder rond de pyramiden. De heer kanunnik Clückers heeft de dienst gedaan en diaken en subdiaken waren de twee kapelaans van daar. Tijdens de dienst was er zeer mooie muziek: fluitdozen, schermijen, hobo, bas en violen. Buiten de muzikanten van Thorn waren er ook nog van Roermond en Sittard. Een Jezuiet van Aken, die haar (in haar sterven) had bijgestaan, heeft tijdens de dienst zeer loffelijk, haast anderhalf uur, gepreekt.

Een weinig later werd ten offer gegaan. Als eersten vooraan haar nichten; daarna de dekenes en andere gravinnen, daarna het kapittel van Maaseik, te weten mijnheer d'Allemaigne, de deken, mijnheer kanunnik La Cour, mijnheer kanunnik Scholaster, mijnheer pastoor en kanunnik Michiels met nog enkele andere pastoors van de omliggende dorpen als van Neeroeteren, Neeritter, Kessenich enz. Hierna volgden de naaste vrienden (familie), dan mijnheer de graaf van Sirum. Hoewel geen familie droeg hij de voorrouw, om welke reden kon mij niemand zeggen, misschien was het onder de groten zo de gewoonte. Hierna volgden de burgemeesters van Maaseik te weten mijnheer Tulleneers en mijnheer Pergens, dan schout Smeedts en andere officianten, en op het laatste de inwoners aan wie men een halve schilling, gelegen op een zilveren telloor, gaf opdat ze geen schade zouden lijden. Deze zijn allemaal op de rouw(plechtigheid) en op de middag genodigd geweest; een deel ervan echter op de tweede dag. Men zegt dat er rond de 300 op de middag waren. Aan iedere kerkdeur stonden gewapende schildwachten opdat er geen bedelaars of ander licht volk zouden binnenkomen. Men heeft ter plaatse waar zij Dame was zes weken met alle klokken geluid. Enfin

zij heeft met zo een uitnemende zoetheid geregeerd dat zij van rijk en arm, tot tranen toe bewogen, werd betreurd.

Zo heeft dan de ene vorstin dit tranendal verlaten. En nu moet er een andere gekozen worden. Korsten noteert hierover het volgende:

vorstin gekosen

Op 31 maart 1717 is Christina de Soulsbach, prinses, oud omtrent 22 jaar in Thorn tot vorstin gekozen. En vermits zij daar niet resideerde maar wel in een ander stift in Duitsland, zo is zij pas op woensdag 7 juli in de namiddag in Thorn aangekomen. Zij heeft dan haar eed afgelegd voor het kapittel. 's Avonds hebben ze enkele fusees, gemaakt door iemand uit Brussel, en wat bommetjes, gemaakt door Sevrien Joosten uit Maaseik, in de lucht doen vliegen. Zij (de vorstin) heeft treffelijk en magnifiek getrakteerd en aan alle inwoners bier geschonken. Ik meen dat zij ook wat geld rondgestrooid heeft.

Om de vorstin te kiezen, zijn er grote plichtplegingen gebeurd. Enigen waren voor de zuster van de overleden vorstin en als deze in Thorn kanunnikes was geweest, hadden zij het in Rome geprobeerd en ook zeker verkregen dat zij haar zouden mogen kiezen. Maar vrezende voor een kwalijk gevolg, omdat zij er geen kanunnikes was, zijn er verschillenden tegen haar geweest om haar als vorstin te kiezen. Er ontbraken maar ten hoogste een of twee stemmen. De gravin Salm stond al op zo goede voet. Deze twee bleven hardnekkig tegen mekaar zonder hun stemmen aan de een of de ander te willen geven, zo is de voorschreven (Christina de Soulsbach) er mee van door gegaan tot chagrijn van de andere twee. Proficiat voor haar!

Aw Mezeiker leedsjes en gedichsjes

Tony Van Wijck 113

I

*Mi-jna haet häör vot verbrand:
zieëve blaore aan elke kant.
Mi-jna haet toch zoe ein pi-jn
aan häör lieëlik sji-jtmesji-jn.*

II

*Jup, jup, jup de Bosstraot op,
dao koëm iech e maesje tieëge.
Het vroog miech wi-j laat det 't waas,
mer het waas nog gein hawf-zieëve!*

Ingezonden door Jaak Hellings.

Wie kent er nog ??

Hoog het glas...

Maaseiker brouwerijen

114 *Martin Boonen*

Dat in Maaseik het bier altijd flink gevloeid heeft, hoeft onze trouwe lezers niet te worden verteld. De talrijke drankgelegenheden getuigen ervan. Er was echter een tijd dat men er zich niet beperkte tot het consumeren van het edele gerstenat: ook de productie zelf werd er blijkbaar niet verwaarloosd.

Zo telde onze stad in 1853 maar liefst zes brouwerijen en dit met een gezamenlijke produktie van 2663 hectoliter. Van massaproductie was er in die ambachtelijke periode nog geen sprake en om aan de lokale behoefte te voldoen werd er datzelfde jaar nog een hoeveelheid van 527 hectoliter Brussels en Diesters bier ingevoerd.

Doorgaans waren de brouwerijen zoals trouwens de andere plaatselijke bedrijven niet erg arbeidsintensief te noemen en de meeste hadden dan ook slechts één à twee personen in dienst.

Uit allerlei bronnen konden wij de volgende, helaas karige gegevens, bij elkaar sprokkelen.

In de Kleine Kerkstraat lag een populaire herberg-afspanning van oudsher Het Lammeke genoemd.

In het begin van de 19de eeuw

behoorde deze herberg aan het echtpaar Antoine Vanwijck-Anna Kelleners, die het in 1797 door aankoop verworven hadden en het etablissement sindsdien ook uitbaatten.

Omstreeks het revolutionaire jaar 1830 werd de afspanning uitgebaat door hun schoonzoon Jan Willem Wolfs en na deze door diens dochter gehuwd met Jan Antoon Wakkers. Het was deze laatste die in 1892 in het pand met een brouwerij startte, doch reeds drie jaar later verkocht het echtpaar Wakkers-Wolfs ze aan een Samenwerkende Maatschappij bestaande uit de heren Chennaux, H. Strijckers, A. Claessens, C. Joosten en J. Hacken.

De installatie die mede werd overgenomen bestond uit een roodkoperen brouwketel met een capaciteit van 42,5 hectoliter, een dito koelkuip van 30 hectoliter en twee bierwagens waarvan één voor negen en de andere voor zes tonnen.

Blijkbaar echter was ook deze Maatschappij geen lang leven beschoren want reeds twee jaar later waren zowel

Huis "Het Lemke"

herberg als brouwerij eigendom van Gaspard Hacken-Cremers. Einde 1902 volgde er weer een verkoop, ditmaal aan dhr. Jules Schouterden-Neven van Overrepen. Deze betaalde voor het pand 25000 fr, een niet onaanzienlijk bedrag voor die tijd. Mede-eigenaar werd dhr. Theophile Schouterden, zijn broer, die jarenlang veearts zou zijn in Maaseik. In een advertentie uit 1905 lazen wij

BIEREN OP FLESSEN

van BROUWERIJ L'UNION

JULES SCHOUTERDEN MAESEYCK.

Het zou dezelfde familie Schouterden zijn die nog meer dan een halve eeuw het statige pand bewoonde en er, toen de tijden veranderden, bier- en drankhandel uitbaatten.

Een tweede brouwerij was gelegen in de Grote Kerkstraat en was eigendom van dhr Willem Jacques Van Venckenray, zoon van Jan-Baptiste en gehuwd met Agnes Smeets. Het echtpaar baatte een herberg uit in de Bleumerstraat, doch reeds in 1830 vroeg Van Venckenray aan het schepencollege de toelating voor het oprichten van een eesten in zijn woning aldaar.

Een eest of ast was een inrichting voor het drogen van mout en bestond uit een langs onder verwarmde vloer. De mout, nodig voor het brouwen was gerst die eerst geweekt en vervolgens gekiemd was.

Verdere gegevens over deze brouwerij ontbreken ons.

Ook in het huis De Clock aan de Eikerstraat, thans nr. 9 bevond zich een brouwerij, eigendom van Jan Herfst. In 1861 werden woning en brouwerij verkocht aan dhr. Frederik Cordie. Deze familie zou het pand nog ruim een eeuw bewonen en er nog vele jaren de brouwerij uitbaten.

Omstreeks diezelfde periode lag in de Pelsersstraat de brouwerij van Sybilla Voss. In 1857 werd deze echter afgeschaft. Verder bevond zich nog een brouwerij aan de Munnikenstraat, eigendom van H. Peustjens. In 1876 werden huis en

gereedschap echter verkocht en vermoedelijk hield ook deze brouwerij toen op te bestaan.

Eveneens aan de Pelsersstraat in het achterhuis van het huis Bosstraat nr. 75 bevond zich een brouwerij. Aanvankelijk hoorde ze toe aan P.A. Lorel. Omstreeks 1850 echter was zij eigendom van de familie Kelleners-Houtmortel. In 1869 kwam het pand in het bezit van de schoonzoon Christiaan Cuypers-Houtmortel en in 1881 werd het verkocht aan Jan Vanlaer-Sijben, brouwer. Het was hun dochter Maria Vanlaer die enkele jaren later trouwde met Vanderzijl en die in 1892 huis en brouwerij kocht.

115

SPA
MONOPOLE

DEPOTHOUDER
Van der Zijl Van Laer
Brouwerij-Mouterij
Maaseik

De familie Vanderzijl zou tot na de Eerste Wereldoorlog de brouwerij blijven uitbaten.

Iets later werd ook in de Hoogstraat, thans Vossenbergsstraat, een stoombrouwerij gevestigd. In hetzelfde gebouw op de hoek van de Boomgaardstraat was er eerst vanaf 1865 een azijnfabriekje gevestigd en lang voordien in 1833 had het echtpaar Corneille Verkissen en diens echtgenote Agatha Krings in hetzelfde gebouw dat hun eigendom was, een eest opgericht en wel naast de brandewijnstokerij die er zich reeds in bevond. Toen deze stokerij omstreeks 1877 gesupprimeerd werd, ging Verkissen over tot het brouwen van bier.

Volgens de kadastrale legger 42/829 bestond het geheel toen uit een stoombrouwerij en een stoommeelmolen in de Hoogstraat met daaraan grenzend een mouterij in de Boomgaardstraat. Van de zonen van Verkissen zou Ferdinand later als burgemeester een belangrijke rol spelen in de plaatselijke politiek.

In 1828 vroeg herbergier Matthijs Wouters aan het schepencollege de toelating tot het oprichten van een eesten en een bierbrouwerij in zijn huis gelegen aan de Bleumerstraat. Nadere gegevens hierover ontbreken echter. Reeds in 1859 werd er een brouwerij opgericht in de Eikerstraat, in de achterbouw van het huidige Hotel van Eyck, en wel door het echtpaar Hendrik Vanderdonck en Jeanne Pelmans. Dit echtpaar baatte toen de herberg De Spieghele uit, thans het reeds vermelde hotel.

Als brouwmeester nam Vanderdonck een zekere Jacques Hendrix in dienst. Deze man was afkomstig uit het nabijgelegen Thorn en in 1862 huwde hij alhier met Maria Catharina Kraewinkels. Zij zouden de stamouders worden van de huidige familie Hendrix en later in de loop der 19de eeuw zouden zij met een eigen mouterij in de Bosstraat starten, een mouterij die tot na Wereldoorlog II zou worden uitgebaat. -(M.Boonen. Herinneringen aan vroeger. De Maaseikenaar 1984, nr. 3, p.10-16) Wat de brouwerij Vanderdonck betreft: in 1872 werd een Samenwerkende Maatschappij opgericht tussen de weduwe Henriette Pelmans en haar zoon Arnold Vanderdonck, herbergier in "Aux Frères Van Eyck" de toenmalige naam van het huidige hotel.

Doel van de vennootschap was de uitbating van de brouwerij in de achterbouw van de herberg. De weduwe bracht voor een waarde van 4.000 fr brouwtoestellen in en de tweede partij een even groot bedrag aan contanten. Kort daarop verkocht de weduwe het gehele eigendom aan haar zoon.

De brouwerij zelf zou nog verscheidene jaren actief zijn tot lafenis van vele dorstige stadsgenoten en ooit, zo werd ons jaren geleden verteld, zou bij een tragisch ongeval een werkmans in het kokende brouwsel van de ketel gevallen zijn en daarbij het leven hebben verloren.

(M. Boonen, De geschiedenis van Hotel Van Eyck. De Maaseikenaar 1983, nr. 3)

Ook de herberg Au Vieu Chêne, Markt nr. 35 had in de achterbouw een kleine brouwerij. Rond de eeuwwisseling waren café en brouwerij eigendom van Smeets-Dirkx, doch in juni 1905 werden ze gezamenlijk verkocht aan M.J. Schouterden voor een bedrag van 21000 fr.

Verder vonden wij dat er zich in de Grote Kerkstraat een brouwerij bevond van dhr. Wouters en op de Markt nog een van Vandereen, doch over beide ontbreken verdere gegevens.

Tot daar de enkele, helaas karige gegevens over Maaseiker brouwerijen. Schrijver dezes houdt zich minzaam aanbevolen voor verdere informatie. Wellicht zijn er lezers van ons tijdschrift die nog beschikken over een oude foto, een brief met briefhoofd, een factuur of wat dan ook.

Onze dank bij voorbaat.

Voetreflexmassage; 10 dinsdagen van 20 tot 22.30 uur; 30 sept., 7, 14, 21 okt., 4, 18, 25 nov., 2, 9 en 16 dec. '97 / C.C. Achterolmen 3500 F/ 3100 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

Flamenco; 10 donderdagen van 19.30 tot 21.30 uur; 2, 9, 16, 23 okt., 6, 13, 20, 27 nov., 4 en 11 dec. '97 / C.C. Achterolmen 2000 F/ 1500 F (abo.;C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

Spaans voor gevorderden; 10 vrijdagen van 10.00 tot 12.00 uur; 3, 10, 17, 24 okt., 7, 14, 21, 28 nov., 5 en 12 dec. '97 (eventueel verlengbaar) / C.C. Achterolmen 1600 F/ 1500 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

Spaans voor beginners; 10 vrijdagen van 18.30 tot 20.30 uur; 3, 10, 17, 24 okt., 7, 14, 21, 28 nov., 5 en 12 dec. '97 (eventueel verlengbaar) / C.C. Achterolmen 1600 F/ 1500 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

Spaans voor semi-gevorderden; 10 vrijdagen van 20.30 tot 22.30 uur; 3, 10, 17, 24 okt., 7, 14, 21, 28 nov., 5 en 12 dec. '97 (eventueel verlengbaar) / C.C. Achterolmen 1600 F/ 1500 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

Kalligrafie voor beginners; 8 maanden van 19.30 tot 21.30 uur; 6, 13, 20 okt., 3, 10, 17, 24 nov. en 1 dec. '97 / C.C. Achterolmen 1900 F/ 1650 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

Nieuwe spelling (i.s.m. Limburgse Volkshogeschool); 2 dinsdagen van 20.00 tot 22.00 uur; 7 en 14 okt. '97 / C.C. Neeroeteren 650 F (geen korting mogelijk)

Russisch voor semi-gevorderden; 8 woensdagen van 19.00 tot 22.00 uur; 8, 15, 22 okt., 5, 12, 19 en 26 nov. en 3 dec. '97 / C.C. Achterolmen 1920 F/ 1800 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

C.C. Achterolmen Maaseik

Cursussen 1997-1998
Jacques Daelemans

Italiaans voor semi-gevorderden (i.s.m. Consulaat-Generaal van Italië); 15 woensdagen van 19.00 tot 21.00 uur; 8, 15, 22 okt., 5, 12, 19, 26 nov., 3, 10 en 17 dec. '97, 8, 15, 22 en 29 jan. en 3 feb. '98 2400 F/ 2250 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

Nieuwe spelling (i.s.m. Limburgse Volkshogeschool); 2 woensdagen van 20.00 tot 22.00 uur; 8 en 15 okt. '97 / C.C. Achterolmen 650 F (geen korting mogelijk)

Pret in de herfstvakantie. Activiteiten voor kids van 8 tot 12 jaar; maandag 27, dinsdag 28 en woensdag 29 oktober '97 van 9.00 tot 16.00 uur (3 hele dagen na elkaar) / C.C. Achterolmen Inschrijven voor 13 okt. 1997 2500 F/ 1950 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart / alles inbegrepen)

In het kader van Harlindis- en Relindisviering. Filosofie, dienstmaagd van de theologie? Het intrigerende van het middeleeuwse denken (samenwerking van Universiteit Vrije Tijd, Davidsfonds Maaseik en Achterolmen); 6 vrijdagen van 14.00 tot 16.00 uur; 14,

21, 28 nov., 5, 12 en 19 dec. '97 / Zaal Van Eyck (Koning Albertlaan 21, 3680 Maaseik) 1750 F/ 1550 F (leden Davidsfonds en cliënteel BACOB)

Bonjour la France. Cursus Franse conversatie; 10 dinsdagen van 19.30 tot 21.30 uur; 18, 25 nov., 2, 9, 16 dec. '97, 6, 13, 20, 27 jan. en 3 feb. '98 / C.C. Neeroeteren 1600 F/ 1500 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

Televisiefictie; 3 vrijdagen van 9.00 tot 16.00 uur; 21, 28 nov., 5 dec. '97 / C.C. Achterolmen 5550 F/ 5000 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

118 Verftechnieken voor beginners; 6 donderdagen van 19.30 tot 22.00 uur; 27 nov., 4, 11 dec. 1997, 8 en 15 jan. 1998 / Oase 1700 F/1300 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

Zijde in het interieur; 6 donderdagen van 19.30 tot 22.00 uur; 27 nov., 4, 11 dec. 1997, 8 en 15 jan. 1998 / De Riet 1700 F/ 1300 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

Russisch voor beginners; 10 woensdagen van 19.00 tot 22.00 uur; 10, 17 dec. '97, 7, 14, 21 en 28 jan., 4, 11 en 18 feb. en 4 mrt '98 / C.C. Achterolmen 2400 F/ 2250 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

Computer keineig! Cursus visual basic voor teens van 13 tot 16 jaar; maandag 29, dinsdag 30 en woensdag 31 december '97. Op 29 en 30-12 van 9.00 tot 17.00 uur en op 31-12 van 9.00 tot 16.00 uur (3 hele dagen na elkaar) / C.C. Achterolmen Inschrijven voor 15 dec. 1997 3950 F/ 2950 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart / lunch inbegrepen / een fantastisch cadeau !)

Onze Limburgse moedertaal (i.s.m. Pater Sangerskring); 5 maandagen van 19.30 tot 21.30 uur; 5, 12, 19, 26 jan. en 2 feb. '98 / C.C. Achterolmen 800 F/ 750 F

(abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

Bio-ecologisch bouwen en wonen; 4 dinsdagen van 19.30 tot 23.00 uur; 6, 13, 20 en 27 jan. '98 / C.C. Achterolmen 1800 F/ 1500 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

Afro-Braziliaanse dans; 8 donderdagen van 20.00 tot 22.00 uur; 8, 15, 22, 29 jan., 5, 12, 19 feb., 5 mrt '98 / C.C. Achterolmen 4000 F/ 3500 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

Kalligrafie voor beginners; 8 maandagen van 19.30 tot 21.30 uur; 12, 19, 26 jan., 2, 9, 16 feb., 2 en 9 mrt '98 / C.C. Neeroeteren 1900 F/ 1650 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

Zelf kaarsen maken; 3 woensdagen van 19.30 tot 22.00 uur; 28 jan., 4 en 11 feb. 1998 / C.C. Neeroeteren 800 F / 650 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

Massage en zacht lichaamswerk voor vrouwen; 8 dinsdagen van 20.00 tot 22.30 uur; 3, 10, 17 feb., 3, 10, 17, 24 en 31 mrt '98 / C.C. Achterolmen 3400 F/ 3000 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

Arabishe taal en cultuur voor beginners; 10 woensdagen van 19.30 tot 21.30 uur; 11, 18 feb., 4, 11, 18, 25 mrt, 1, 22, 29 apr., 6 mei '98 / C.C. Achterolmen 1600 F/ 1500 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

Italiaans voor beginners; 15 donderdagen van 19.00 tot 21.00 uur; 12, 19 feb., 5, 12, 19, 26 mrt, 2, 23, 30 apr., 7, 14, 28 mei, 4, 11 en 18 juni '98 / C.C. Neeroeteren 2400 F/ 2250 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

Vergadertechnieken in verenigingen (i.s.m. Limburgse Volkshogeschool); 6 maandagen van 19.30 tot 22.30 uur; 12, 19 feb., 12, 19, 26 mrt en 2 apr. '98 /

C.C. Achterolmen 2200 F/ 1800 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

Kalligrafie voor gevorderden; 8 maandagen van 19.30 tot 21.30 uur; 16, 23, 30 mrt, 20, 27 apr., 4, 11 en 18 mei '98 / C.C. Achterolmen 1900 F/ 1650 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

Verftechnieken voor gevorderden; 4 maandagen van 19.30 tot 22.00 uur; 16, 23, 30 mrt en 4 apr. '98 / Oase 1050 F/ 850 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

Pasen extra feestelijk; 3 woensdagen van 19.30 tot 22.00 uur; 18, 25 mrt en 1 apr. '98 / De Riet 800 F/ 650 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

Lekker en gezond koken met de microgolfoven; 4 donderdagen van 19.30 tot 21.30 uur / 26 mrt, 2, 23 en 30 apr. '98 / C.C. Neeroeteren 1400 F/ 1250 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

Lekker en gezond koken met de microgolfoven; 4 donderdagen van 19.30 tot 21.30 uur / 7, 14, 28 mei en 4 juni '98 / Oase 1400 F/ 1250 F (abo.; C.J.P.; plus-3-pas; Jongerenkaart)

Voor meer informatie
C.C. Achterolmen
Tel. 089-565704
vraag naar Jacques Daelemans

Uit de keuken van onze bet-over-grootmoeders!

HET "KEUKEN-BOEK" **van** **Serafine SPAPENS** **"pensionnaire"** **bij de Zusters** **Ursulinen Maaseik** **in het jaar 1877**

H. Verheyen **119**

Toen de zusters Ursulinen zich in 1837 te Maaseik vestigden, richtten ze naast een armenschool (ons huidig basisonderwijs) ook een internaat of "pensionnat" in. De internen kwamen van overal, zelfs uit Engeland, Belgisch-Congo, Zwitserland, Zuid-Afrika, Indië enz.

Tot de voornaamste leervakken behoorden natuurlijk de kooklessen. Want die internen moesten later keurige dames worden, die hun dienstpersoneel zo optimaal mogelijk dienden te begeleiden. Serafine Spapens uit Boechout noteerde in haar schrift van meer dan 150 bladzijden, een groot aantal bereidingen en recepten. In de "Voorrede" van haar "Keukenboek" schrijft ze (wij nemen de schrijfwijze en de schrijfstijl van toen over):

"De beste middel om goed en spaarzaam te koken, is dat men goed van onderwezen zij, want de jonge onervaren jufvrouwen die eene keuken willen bestieren, zullen veel verkwisten."

Uit haar keukenboek lichten we de bereiding van enkele gerechten. Wij

tikken die bereidingswijze natuurlijk neer in de spelling- en schrijfwijze van die tijd. Zo kan je meteen zien dat onze nieuwe spelling iets totaal anders is. Maar na 120 jaar is niet alleen de spelling grondig veranderd, ook de manier van koken is grondig gewijzigd.

Opvallend in het boek is ook hoeveel soorten vis in die tijd in de Maas gevangen werden: snoek, paling, karper, zalm, baars enz. En de "beschermde vogels" van nu, belandden in die tijd ook in de kookpot. Voeg daarbij nog dat men slechts de beschikking had over ouderwetse kachels, voorzien van een oven. Als "brandstof" kende men alleen maar hout of kolen.

120 "Het kan verkeren!" zei Bredero reeds in zijn tijd.

We kozen voor de nu beschermde leeuwerik en schrijven het recept netjes over in de taal en schrijfwijze van 1877.

GEBRADE LEEUWERIKKEN

Men zorge dat er de pluimen en stoppelen schoon uit zijn; men haalt er de ingewanden netjes uit en maakt ze op; men steekt gewoonlijk den bek in de borst. Leg ze dan in eenen kastrol met veel boter en laat ze ten minste 1/2 of 3/4 uurs braden, maar niet in den oven. Leg ze van tijd tot tijd eens om. Gaar zijnde neemt ze uit de boter en giet bij dezelfs boter een weinig bouillon om saus te maken, dan leg wat beschuit op een schotel en overgiet ze met een weinig saus of wat anderen jus van vleesch; leg daar dan uw gevogelte op met de borstjes omhoog en dient ze zoo voor, en het overige der saus in een pannetje.

We dachten er ook goed aan te doen een uitgebreid recept te geven van een vis-waterzooi. Het is zeker het proberen waard.

EENE WATERZOOI WELKE DIENEN KAN OP MAGERE DAGEN IN PLAATS VAN SOEP OF VOOR EENE NA POTIE.

Hiervoor neemt men allerhanden kleine harde vischjes, als bijv. loog enz. ook wat dunnen paling in stukken gesneden de lengte eens vingerslid. Men moet goed acht geven dat men de gallen niet kwetse anders is er de geheele portie bitter; tracht er ook zoo goed mogelijk het gedarmte en bloed uit te wasschen. Alles goed zuiver zijnde neemt, naar evenredigheid der grootte der portie, fijn gesneden ajuin; laat deze malsch braden in tamelijk boter, daarna lengt dit aan met het noodige water, zoo dat de visch er omtrent in zwemt; dan voegt er nog het noodige zout bij, een bosje groene kruiden als volgt: eenige takjes thymus, wat peterselie bladeren en ook 2 of 3 wortelen, peterselie gekapt. Bind dit goed te zamen opdat het niet losgaat. Leg dat in het kokend water en ook dadelijk den visch; zorg dat hij spoedig koke, anders gaan de vischjes te zeer uiteen. Men laat ze 20 à 25 minuten doorkoken; maar zorg dat het noch te flauw noch te zout is. Daarna neemt er het bosje kruiden uit, het overige giet men in een soep tarin of kom en dat moet dan ook zoo haast mogelijk warm voorgedient worden. Men dient het met eenen soeplepel voor in eenen diepen teller, de vischjes en het nat te zamen. Men geeft er doorgaans witte doorgesneden boterhammen bij. Men moet ook eenige schil citroen er mede inkoken en ze niet uitnemen. Men laat de lappen aan de vischjes.

Smakelijk!

Het plannetje, ingezonden door de heer René Moors, (De Maaseikenaar jg. '97 nr. 2) met een situatieschets van de bewoning in de straten buiten de Bospoort in de jaren twintig, heeft bij de lezers uit die wijk ongetwijfeld weer wat herinneringen uit hun sluimer gehaald.

Opvallend is de zeer sterke aangroei van de bewoning sinds die tijd en vooral sedert de Tweede Wereldoorlog. Zo tellen we op dit plannetje, in de Koning Albertlaan bijvoorbeeld, zeer veel open ruimten, doch slechts tien eigenlijke woningen. Momenteel zijn er dat niet minder dan tachtig en is nergens nog een bouwplaats vrij. Een tweede vaststelling is dat heel wat grote percelen in handen waren van één eigenaar. Zo zien we vermeld: nr. 22 "Boomgaard Schoolmeesters met tuinhuisje", nr. 27 "Weide van Martens", nr. 15 "Boomgaard van Peeters", nr. 16 "H. Jonkergouw, woningen, stallingen en zagerij", nr. 18 "Park met vijver en zomerhuisje van notaris Schoolmeesters". Al deze terreinen werden, ten laatste in de dertiger jaren, verkaveld en als bouwpercelen verkocht. waardoor de Koning Albertlaan sedertdien een totaal verstedelijkt uitzicht heeft gekregen.

Eén van deze verkavelingen heeft in mijn rakkertijd en ook voor een goed deel van de overige plaatselijke jeugd een zeer aparte rol gespeeld. Ik bedoel het terrein nr. 18 "Park met vijver en zomerhuisje van notaris Schoolmeesters". Zolang dit park privé-eigendom bleef van Schoolmeesters was het streng afgesloten voor het publiek en had men enkel van op de straat enig zicht op het zomerhuisje, op de prachtige grasperken, op de vijver en op de eeuwenoude eiken en beuken. De hele zaak leek goed onderhouden, maar had geen enkel publiek of sociaal nut. Wel kon ermee gepocht worden dat ook Maaseik een park bezat. Het elite karakter ervan kreeg een eerste deuk

Het park

Theo Beenders

121

toen, in 1937 een Vlaamse kermis in dit domein werd ingericht, toegankelijk voor het publiek. Zo iets als een aanslag op een koninklijk goed.

Helaas, dit groene pareltje is voor altijd tot het verleden gaan behoren. Eind 1937 werden de bomen verkocht; voor de houtzagerij van H. Jonkergouw een unieke gelegenheid om, vlak naast de deur, de eerste keus prachtige boomstammen te vinden. Het hele park werd verkaveld en in afzonderlijke bouwpercelen aan de man gebracht. De dreigende oorlogswolken en de wereldbrand die erop volgde waren er de oorzaak van dat niet onmiddellijk volop woningen gebouwd werden. Zodoende bleef het hele gebied enkele jaren onbewerkt en onverzorgd braak liggen. Stel u dus een groot terrein voor, ruim een hectare, niet helemaal vlak maar lichtjes golvend, vol met struiken allerhande, vooral frambozen, met kronkelende paadjes, met een vijver, met een zomerhuisje en met overal diepe kuilen waar boomstronken uitgegraven waren. En dat alles zomaar vrij toegankelijk en beschikbaar! Kan men zich een beter geschikt terrein

voorstellen voor echte ridders, cowboys, indianen, ridders, struikrovers, kampeeders, jagers en schutters (met katapult en boog). Kortom, voor al wie met volle teugen wilde genieten van een zorgeloos kwajongensbestaan. Er werd daar naar hartelust gespeeld, geravot, gejaagd, gekampeerd, (met een oud beddenlaken als tent). Er werd stiekem gerookt, er werden loopgrachten gegraven, er werd vuurtje gestookt en wat nog allemaal. Het terrein was geschikt voor alles wat maar enigszins in het programma van een kwajongen past. Wat een weelde! Van zo iets kon de jeugd uit de andere wijken enkel smachtend dromen.

122 Voor de enen bleef de naam "het park" ongewijzigd voortleven, terwijl het voor anderen "den Ingelsen hoeëf" was gaan heten. Maar, park of Engelse hof, deze heerlijkheid kon ook niet blijven duren. Vanaf einde 1940, naarmate de oorlogsellende zich meer deed gevoelen en de nood aan tuingrond nijpender werd, begonnen hoe langer hoe meer van die nieuwe eigenaars hun perceel in cultuur te brengen en binnen het jaar was de hele oppervlakte één grote verzameling volkstuintjes, met aardappelen en allerlei groenten.

Adieu, heerlijke speeltuin van wijlen notaris Schoolmeesters!

De terugkeer van de kruisheren naar Maaseik in 1855: een samenspraak van restauratie en herstichting

Roger Janssen o.s.c.

Vanaf 1840 begon de Orde van het H.Kruis vanuit Uden en Sint- Agatha - Noord - Brabant - met de wederopbouw na de inzinking van de achttiende eeuw en de opheffing in de Franse Tijd. In Diest slaagden de kruisheren er in 1845 in zich te vestigen, ook al was de reactie van het bisdom en van de lokale geestelijkheid niet onverdeeld gunstig. Bovendien leken de materiële bestaansmogelijkheden niet bepaald aantrekkelijk. Onderhandelingen in Venlo kenden een langdurig, moeizaam en teleurstellend verloop. Voorlopig hoefden de kruisheren er niet op te rekenen naar Venlo terug te keren. Toch liet de orde zich niet afschrikken en probeerde zich op andere plaatsen te vestigen.

Over de manier, waarop de kruisheren vaste voet hebben proberen te krijgen in Bree, zijn we slecht ingelicht. Het generaal archief van de kruisheren bewaart er geen informatie over. Van den Wijmelenberg voerde de onderhandelingen trouwens niet zelf. Evenmin weten wij of hij De Bruijn delegerde of dat de latere prior van Maaseik op eigen initiatief handelde. De

De Kruisherenkerk te Maaseik. Zicht op priesterkoor en barokke altaar. Van de vier zuilen van het altaar zijn er twee naar achter geschoven, terwijl het baldakijn vervangen werd door een gebroken boog van drie segmenten. De ranke pilasters in de kerk eindigen in een Ionisch kapiteel, waarvan de dekplaat op halve grootte, de kans biedt voor een tweede, onversierd kapiteel. Inzake stijl sluit de kerk het meest aan bij de Duitse sacrale rococo: kerken met een simpele, onopgesmukte buitenkant, terwijl het interieur fraai versierd wordt door stucwerk en omlijstingen, die de aandacht naar het plafond moeten richten. Grote ramen zorgen ervoor dat een stroom licht de kerk binnenvalt.

Bruijn werd op 12 juli 1855 in Maaseik prior van het heropgerichte convent. Daarbij stootte hij op bijna onoverkomelijke financiële problemen. Op 17 juni 1855 had hij Maaseik verkend en had toen, samen met A. Kuijpers, geassisteerd tijdens de hoogmis en de plechtige processie in de parochie Maaseik. Terzelfdertijd echter ging hij in Bree onderhandelen over de vestiging van de kruisheren in het oude augustijnenklooster. Dat stond leeg en verkeerde in een niet al te beste staat. Ook de kapel van het klooster werd niet meer gebruikt. De Bruijn ging echter zo ondiplomatisch te werk, dat de deken van Bree, P.F. Tessens de kruisheren rauw lustte ¹.

Wat er precies misliep moeten we afleiden uit een brief van de bisschop van Roermond, Mgr. Paredis, aan De Bruijn. Deze brief was gedateerd op 12 augustus 1855 en was een antwoord op

een schrijven van de Maaseikse prior van 11 augustus 1855. De bisschop van Roermond weigerde de kruisheren faculteiten (jurisdictie) in zijn diocees, tenzij zij het vuur blusten, dat zij ontstoken hadden in Bree. ²

Tien jaar na de dood van J.H.Lemmens, de laatst levende kruisheer van het gesupprimeerde klooster van Maaseik, en evenveel jaren na de stichting van hun klooster in Diest, stichtten de kruisheren in België een tweede klooster. Na meer dan een halve eeuw afwezigheid keerden zij terug naar Maaseik. Wel keerden zij terug met lege handen en op een plek, die onteigend en verwoest was. Het in 1476 gestichte klooster was immers geheel verdwenen. In 1797 werden de kruisheren verdreven en hun klooster werd publiek verkocht. Het laatste gedeelte ervan werd in 1840 afgebroken. Alleen de achttiende eeuwse rijkelijk versierde kerk in rococo-stijl in de

Bosstraat stond er nog en was in haar geheel weinig veranderd. Zij had een tijdlang dienst gedaan als hulpkerk van de parochie, maar vanaf de jaren 1840 stond ze leeg.³

Op 3 juni 1855 vroeg magister-generaal Van den Wijmbenberg toelating aan Mgr. de Montpellier voor de vestiging van een kruisherenklooster in Maaseik. Tegelijk vroeg hij de permissie om de oude kruisherkerk van Maaseik weer te mogen bedienen. De kruisheren waren bereid om assistentie te verlenen aan de parochiegeestelijkheid en onderwijs te geven aan de Maaseikse jeugd. Ter ondersteuning van dit verzoek verklaarde de pastoor-deken van Maaseik, Philippe Charles Kerkhofs, zich op 5 juni 1855, in een brief aan het bisdom Luik, akkoord met de oprichting van zo'n klooster in zijn parochie. Mgr. de Montpellier verleende op 12 juni 1855 de gevraagde toestemming en op 20 juni 1855 gaf Mgr. M. Gonella, pauselijk nuntius in Brussel en apostolische visitator, hieraan de vereiste bevestiging. Uit deze bevestiging blijkt dat de bisschop van Luik de oprichting van een college in Maaseik als voorwaarde had gesteld voor de vestiging van een klooster. Op 20 juni 1855 verleende de Luikse bisschop jurisdictie aan enkele kruisheren en breidde deze jurisdictie op 11 mei 1856 uit tot het hele bisdom.⁴ Een jaar later, op 10 maart 1857 reisde prior De Bruijn naar Luik om jurisdictie te vragen voor vijf confraters.⁵

De omstandigheden waarin Van den Wijmbenberg de toelating bekam, zijn ons niet bekend. Hij richtte het nieuwe klooster in ieder geval geheel op eigen gezag en zonder tussenkomst van het generaal kapittel of van het definitorium op. Vast staat, dat De Bruijn de onderhandelingen heeft gevoerd, maar de informatie terzake bleef niet bewaard. Deze manier van onderhandelen, zonder het definitorium te raadplegen, werd voor geen enkele andere

kloosterstichting van de kruisheren in de toekomst nog geduld.

In zijn 'kroniek' gaf prior Godefridus Van der Weijst van Diest de volgende bemerking bij de terugkeer naar Maaseik: *"Dit jaar heeft onze H.Orde een huis bijgekregen te Maeseyck, Belgies Limburg. Onze confraters zijn daar door den bisschop van Luik, door den deken van Maeseyck geheel anders onthaeld dan wij te Diest. Zij hebben alles op hunnen kant en wij ...? Zij worden begunstigd en wij ...! Zij moeten een collegie openen, en wij...!"*⁶

Evenals het klooster van Diest werd dat van Maaseik aanvankelijk bevolkt met kruisheren van Uden. De magister-generaal benoemde zijn secretaris C.W.A. De Bruijn, 36 jaar oud, tot prior. Deze kwam op 12 juli 1855 in Maaseik aan, in gezelschap van twee priesters, A. Kuipers (33 jaar) en A. Mutsaers (35 jaar) en broeder J. van de Ven (43 jaar)⁷. Eén jaar na de afkondiging door Pius IX van het dogma van de Onbevleete Onvangenis van Maria, stichtten zij in Maaseik een klooster onder de bescherming van "Maria Onbevleete Ontvangen". Bij hun terugkeer ontdekten zij dat Maaseik niet meer hetzelfde religieuze centrum was van weleer. Van de zes kloosters van vóór de Franse Revolutie waren reeds verschillende sporen uitgewist. Wel waren de ursulinen er zich komen vestigen om er een pensionaat voor meisjes te openen. Augustinus Mutsaers werd reeds in 1855 benoemd als rector van de ursulinen⁸. Ook de Zusters van Liefde van Tilburg openen in Maaseik een klooster, waarvan prior De Bruijn vanaf 4 juni 1860 biechtvader werd⁹.

De terugkeer van de kruisheren viel bij de Maaseikse bevolking in de smaak. Priester F. Gilissen, Maaseikenaar en leerling aan het College van het H.Kruis van 1855 tot 1860, herinnerde zich in 1909 de komst van de kruisheren als volgt: *"Tegen Junij 1855 kwamen de Kruisheeren in onderhandeling met Mgr. de*

*Montpellier om zich in Limburg te vestigen (...). Half Junij komen zij te Maeseyck en worden best ontvangen door Z.E. Deken Kerkhofs die eerst sedert februarij te midden van ons was. Op kermiszonidag 17 junij in de hoogmis en in de processie dienen als diaken en subdiaken de Heeren Debruyen en Kuipers. En in de processie had de ganse stad hen bemerkt. Die dag was het regenachtig en zij droegen de groene velours of fluwelen dalmatieken. Eenieder vroeg nieuwsgierig welke die twee vreemde priesters waren, gansch onbekend aan alle lieden. Gedurende de week wierd het overal bekend dat het Kruisheeren waren die zochten in die stad een klooster met onderwijsgesticht op te richten. Dat nieuws wierd met alle vreugd en geestdrift opgenomen. Ik zie nog hoe op namiddag van de 10 of 12 julij de halve stad op de been was naar de Boschstraat, alwaar ook alle inwoners aan hunne deur stonden, om de aankomst der Kruisheeren na eene zestigjarige afwezenheid, als met den hartelijksten welkomstgroet te vereeren. Men wist dat Naardje Leenders (hoefsmid, ijzerhandelaar, herbergier en stalhouder in de Gulden Kop) besteld was, om te Neeroeteren de eerste stichters die met den kanaalboot van Uden kwamen, af te halen. (...)"*¹⁰.

Het lijkt erop, dat De Bruyn het nieuwe klooster heeft willen bouwen op de puinen van het verleden. Met de instemming van de magister-generaal beijverde hij zich om de Bosstraatkerk, eigendom van de kerkfabriek van Maaseik, terug te kopen. Dat lukte. Later bleek hij er echter niet onverdeeld gelukkig mee te zijn: *"(...) in het aankopen onzer voormalige kerk, die, ingezien den toenmaligen toestand van separatie van het klooster voor ons te duur is, en bij beter wete en latere ondervinding nooit zoude aangekocht geweest zijn."*¹¹ Nog in 1855, op 8 december, werd de Broederschap van De Onbevleete Ontvangenis der Allerheiligste Maagd Maria opgericht¹² en op 17 augustus 1856 werd de Broederschap van de

Cornelius De Bruyn (1819-1883), prior van Maaseik, 1855-1865.

Heilige Drieuldigheid, tot vrijkoop van de slaven, opnieuw ingesteld¹³. In het begin spraken de documenten nog van de Sint-Jacobskerkerk, maar deze benaming verdween spoedig: de broederschap van de H.Jacobus werd met de Franse Revolutie definitief ten grave gedragen en De Bruijn had te weinig financiële middelen om zich actief met de armenzorg te gaan bemoeien. Toch deelde hij in principe één dag per week aalmoezen uit aan de armen¹⁴. De verering van de H.Odilia in de kruisherkerk ging met de Franse Revolutie evenwel niet verloren¹⁵.

De Bruijn, die zoveel mogelijk documenten over de Maaseikse kruisheren van vóór de Franse Revolutie opspoorde, vooral van juridische aard, vermeldde van de laatste bewoners van het voormalige kruisherenklooster twee conventualen: J.H. Lemmens stichtte in 1833 een solemnele mis op 25 juli, de feestdag van de H.Jacobus¹⁶; de naam van P.A. Coopmans dook op toen de prior erin toestemde om Petrus Leonardus Husson coadjutor te laten worden in de parochie Heppeneert¹⁷.

Nauwgezet tekende de prior de herontdekte oude documenten en privileges van het voormalige klooster op in zijn *Codex Diplomatum*¹⁸. Op 7 mei 1860 bijvoorbeeld ontving hij een kopie van de bekrachtiging op 23 november 1474, door de leden van de broederschap van Sint-Jacobus en door de stadsmagistraat van de stichting van het Maaseikse kruisherenklooster¹⁹. Niettegenstaande de restauratie kreeg het kruisherenklooster een gans andere uitstraling dan tijdens het Ancien Régime. Dat de kruisheren behoorden tot een exempte orde werd niet meer dik in de verf gezet, misschien wel als gevolg van de onzalige ervaringen in Diest en Bree en waarschijnlijk ook omdat de Luikse bisschop voorwaarden had gesteld aan de terugkeer naar Maaseik. Want wie had in 1780 bijvoorbeeld, toen het Collegiale Kapittel van Onze-Lieve-Vrouw de plak nog zwaaide, kunnen vermoeden dat tachtig jaar later een kruisheer kapelaan zou worden in de parochiekerk van Sint-Catharina?²⁰ Deze hulp in de parochie vormde slechts de aanzet tot een rist assistenties in de parochies aan deze en gene zijde van de Maas.²¹ Toch waren het niet de parochiële activiteiten, die overigens noodzakelijk waren om financiële redenen, maar wel het onderwijs dat de rode draad vormde van de geschiedenis van de Maaseikse kruisheren in de negentiende eeuw. Inderdaad, toen zij terugkeerden naar Maaseik, kregen de kruisheren van Mgr. de Montpellier de toestemming om een klooster te stichten mits zij in de Eikerstede een college zouden oprichten.²² Over de aanvang van dit college liet prior de Bruijn de volgende aantekeningen na: "*Dit Collegie, hetwelk door de zorgen der Eerwaarde Kruisheeren, op uitdrukkelijk bevel en onder de hooge bescherming van zijne Doorluchtige Hoogwaardigheid, Mgr. den Bisschop van Luik, begonnen is, is op dezelfde wijze ingerigt als het Collegie der Eerwaarde Kruisheeren te Diest, die tot grondslag hunner inrigting gekozen*

hebben het Collegie van Zijne Eminentie den Kardinaal-Aartsbisschop van Mechelen. Studiën, uitspanningen, wandelingen, alles is gemeen en geschiedt onder de oogen der leeraren, allen Priesters van de Orde der Eerwaarde Kruisheeren. (...)"²³ Het college volgde dus hetzelfde programma als dat van Diest, zodat, al naar gelang van de behoefte en op grond van de *communitas bonorum et personarum*, leraren tussen beide colleges uitgewisseld konden worden. Overigens speelden de generaal en het definitorium in 1856 ernstig met de gedachte om het college van Diest te sluiten en de leraren ervan naar Maaseik te sturen.

Prior De Bruijn speurde niet alleen zeer ijverig naar de oude documenten van het voormalige kruisherenklooster van Maaseik, hij probeerde ook een aantal religieuze werken terug te bekomen. Dat lukte hem gedeeltelijk. In elk boek, dat hij aan de kloosterbibliotheek toevoegde, noteerde hij de datum van teruggave en soms ook de naam van de schenker.²⁴

Na enkele maanden werd het convent uitgebreid met drie priesters: A.A. Van den Heuvel, P. Takken en H. Van Steen(h)oven. Van Steen(h)oven was in Diest geprofesst, de twee anderen kwamen uit Uden. Van den Heuvel en Takken waren vóór hun komst naar Maaseik wel leraar aan het college in Diest geweest.²⁵ In de loop van 1856 werd ook Husson naar Maaseik gestuurd. Het huurhuis, waar het klooster in ondergebracht was, werd veel te klein. De behoefte aan een klooster was dan ook groot bij De Bruijn en zijn confraters. Daarover hopen wij in een volgende aflevering van de Maaseikenaar meer te kunnen vertellen.

- 1 Arch.K.MSK., V.M.1.16, p.1
- 2 Arch.K.MSK., V.F.1(1)
J.SCHEERDER, *Henricus Van den Wijmelenberg: een religieus emancipator in Oost-Brabant, 1800 - 1881*, pp.195-196
Paredis werd geboren in Bree, had er nog familie en goede kennissen wonen, maar had er geen bevestigingsrecht. Want Bree behoorde kerkelijk tot het bisdom Luik. Daarom was hij over de mislukte 'onderhandelingen' ook niet ingelicht door de deken van Bree of door één van beide kapelaans. Wat hij wist, had hij vernomen van enkele burgers en van vrienden van De Bruijn, waarmee deze laatste onderhandelingen had gevoerd.
- 3 Arch.K.MSK., I.F.3; I.F.4; I.F.24; I.F.25
Matthei stuurde in juli 1809 namens het stadsbestuur een brief aan de kerkmeesters van de parochie over de bouwvallige sacristie van de kruisherenkerk. Arch.K.MSK.V.A.1
- 4 A.WIEËRS & Th.BIK, *Het klooster en college der Kruisheren in de laatste honderd jaren*. in: De Kruisheren te Maaseik, 1476-1787, 1855-1955, p.221; Arch.K.MSK, V.A.1.(2, 10-11), V.B.1 en V.E.1.1.; C.R.HERMANS, *Annales*, dl.III, pp.669-671
- 5 Arch.K.MSK., V.M.5.2, p.17v.
- 6 Arch.Diest, 06.1.38, *Kroniek prior G. Van der Weijst*, p.84
- 7 Arch.K.MSK, V.C.1.49.1 en V.A.I.3;
Arch.Generalaat, 0015.2.3, p.1
- 8 A.WIEËRS & Th.BIK, *Het klooster en college der Kruisheren in de laatste honderd jaren*. in: De Kruisheren te Maaseik, 1476-1787, 1855-1955, p.247
- 9 Op 4 juni 1860 ontving hij daartoe jurisdictie.
Arch.K.MSK., V.A.1 (40)
- 10 Arch.K.MSK., V.M.16, pp.1-2
- 11 Brief van C.W.A. de Bruijn aan ?, Maaseik, 14 september 1856. Arch.K.MSK, niet-geinventariseerd document. Geciteerd in: R.JANSEN, *Vijfhonderd jaar Kruisheren te Maaseik... een profieltekening*, p.62
Op 18 september 1855 richtten de kruisheren een schrijven tot de kerkfabriek van Maaseik met het verzoek de voormalige kruisherenkerk te mogen kopen (Arch.K.MSK., V.A.1(losse stukken) en Arch.K.MSK., V.M.1). Op 22 maart 1856 gaf Leopold I toelating aan de kerkfabriek om de kerk aan de kruisheren te verkopen voor een bedrag van 10.000 BEF (Arch.K.MSK., V.A.1.14). Op 7 december 1858 kocht De Bruijn het "prison", een oud gebouw, dat tegen de kerk stond (Arch.K.MSK., V.A.1.26 en 34)

Na de aankoop ontstonden verschillende betwistingen, o.a. over de doorgang naar de kerk. Arch.K.MSK., V.A.1 (losse stukken).

De kruisheren kochten eveneens een terrein om er een klooster op te bouwen. Op 8 januari 1857 verkochten Victoire Louise Antoinette Magniet (rentenierster), gehuwd met Joseph Renier Hubert Naus (inspecteur van de registratie van domeinen te Hasselt) het "Klein Kinder-klooster in de

Pelserstraat", groot 1 hectare, 16 aren en 63 centiare voor een bedrag van 21.000 BEF aan de kruisheren. De koopakte werd gesloten voor notaris Jacques Schoolmeesters. Vierduizend franken werden aan eerste betaling aanvaard. Van het overige bedrag moest jaarlijks een som worden afgelost (Arch.K.MSK., V.A.1.24 ; Arch.K.MSK., V.A.2(3), p.19).

- 12 Arch.K.MSK., VII.1. De oprichting van deze broederschap werd door de Luikse bisschop toegestaan op 17 oktober 1855. Arch.K.MSK., V.A.1 (13). Alle leden ontvingen een scapulier van Onze-Lieve-Vrouw Onbevlekt Ontvangen. Op haar feestdag woonden zij de hoogmis bij en in de namiddag gingen zij naar het plechtige lof. Ook gingen zij dan te biechten. Daaraan was een volle aflat gekoppeld, mits men enige tijd bad ter intentie van de paus. Arch.K.MSK., V.K.1.1, p.8r. In de vasten konden de dragers van zo'n scapulier iedere zaterdag een volle aflat verdienen. Arch.K.MSK., V.K.1.1., p.10r. Ook op andere kerkelijke feestdagen konden de leden van de broederschap een volle aflat verdienen, bijvoorbeeld op het feest van de Zeven Smarten van Maria, op het feest van de H.Michael, het feest van O.-L.-Vrouw van de Rozenkrans, het feest van de H.Theresia en het feest van de H.Jacobus. Arch.K.MSK., V.K.1.1, pp.11v., 17v., 30v., 40r.

Het register van de leden van deze broederschap bevat 785 namen. Het is niet bekend hoelang deze broederschap bleef bestaan. Onder de opvolger van prior De Bruijn bestond ze echter niet meer. De laatste scapulieren werden overigens in 1856 verkocht. Arch.K.MSK, VII, 3

- 13 Arch.K.MSK, VII.2 (= IX.-.-)
Op 3 september 1856 konden de leden van de broederschap een volle aflat verdienen, mits zij biechten en communiceerden en enige tijd baden in de kruisherenkerk ter intentie van de H.Kerk. Arch.K.MSK., V.K.1.1, p.3. Een volle aflat en absolutie vóór de Mis kregen de leden van de broederschap op het feest van de H.Agnes en ook op het feest van de H.Catharina, patrones van de parochie, konden de leden een volle aflat verdienen. Arch.K.MSK., V.K.1.1, pp.9v. en 31v.

Deze broederschap in de kruisherenkerk werd opgericht op 8 augustus 1823 (oprichtingsoorkonde in Rome) door pastoor L.C.G. De Borman en in Luik afgekondigd op 5 en 17 oktober 1823. Een jaar later verscheen bij J.J.Titeux in Maaseik een devotieboekje, getiteld: "*Beweeg-Reden tot devotie van het Aarts-Broederschap der allerheiligste Drievuldigheid, Vergund door Pius VII. Te Rome, den 8 Aug. 1823, XXIV jaars zijns pausdoms, opgerecht in de hulp-Kapel van den H.Jacob Binnen Maaseyck door den wel Eerwaarden Heer L.C.G. De Borman, Pastoor der voorz. Stad, met goedkeuring van zijn Hoogw. J.A.Barrett, groot-Vikaris van het Bisdom van Luik*". M.H., (Kroniek). in: Clairfieu, jg.30, 1972, p.91. Deze broederschap bestond in de kruisherenkerk reeds vanaf de tweede helft van de 17de eeuw, en werd tijdens de Franse Revolutie opgeheven. In 1856 werd ze heropgericht en op 17 augustus 1856 door de deken van Maaseik geconfermeerd. Arch.K.MSK., V.A.1., 15-16-17; IX-1-2

- 14 We nemen 1855 als voorbeeld. Wat gaven de kruisheren uit voor armenzorg ?

23.09: 2 BEF 07.12: 0,50 BEF
18.10: 2,10 BEF 09.12: 0,20 BEF
25.10: 1,50 BEF 11.12: 0,20 BEF
22.11: 1,36 BEF 13.12: 0,20 BEF
24.11: 0,30 BEF 14.12: 0,20 BEF
31.12: 3,40 BEF (nieuwjaarsgift aan armen aan de kloosterpoort)
totaal: 11,96 BEF
Arch.K.MSK., V.M.5.1, pp. 1 - 5 r.

15 J. STEINMETZ, *De verering van Odilia in de loop der eeuwen*. in: *Maaslandse Spreekelingen*, Nova Series, jg.3, nr.6, april 1980, pp.24-25

16 *De Kruissheren te Maaseik, 1476-1797, 1855-1955*, pp.179-180 en 209. De fundatie van de solemnele mis op 25 juli werd in 1833 door J.H.Lemmens gesticht. Hij wenste een hogemis met assistentie door een diaken en een subdiaken. De fundatie-akte werd bewaard in de parochiekerk van Maaseik. Vanaf 1 mei 1863 werd het stipendium, 7,14 BEF, jaarlijks door de kerkfabriek van Maaseik aan de kruissheren overgedragen. Arch.K.MSK., V.K.8.2 en V.A.1.63

17 Husson werd coadjutor in Heppeneert vanaf 28 september 1862. Arch.K.MSK., *Memorieboek S.Drost*, V.A.2 (6-7), p.284

Op 8 september 1862 schreef prior De Bruijn aan pastoor Neyens een brief, waarin hij zich akkoord verklaarde met het feit dat Husson coadjutor werd. In deze brief wees De Bruijn op de oude banden van de kruissheren met Heppeneert: negentien kruissheren hadden er gedurende tweehonderd jaar de dienst verricht. Bovendien vroeg hij zich af hoeveel Husson zou verdienen. Voor de prior volstond het staatstractement van coadjutor. Aan alle supplementaire inkomsten verzaakte hij. Arch.K.MSK., V.A.I (58) en V.A.I (59), p.38 r.-v.

18 Arch.K.MSK., *Codex Diplomatum etc.* 1855, V.A.1 Het merendeel van de bescheiden van het Oud Archief van het Maaseikse kruissherenklooster zijn vermoedelijk door De Bruijn ontdekt. Na zijn dood hebben S. Drost en H.P.A. Van Hasselt zijn werk verder gezet, hetgeen resulteerde in menige vondst en dito aantekening. R.JANSSEN, *Vijfhonderd jaar Kruissheren te Maaseik...*, pp.27-28

19 De kopie geeft informatie over de inkomsten van de bedienaren van de Sint-Jacobskapel en over de taak die de kruissheren er zouden krijgen. Arch.K.MSK., *Oud Archief nr.I.A.1-2*; R.JANSSEN, *Vijfhonderd jaar Kruissheren te Maaseik...*, pp.10-13, 15; B.MERSCH, *Twee documenten over de stichting van het kruissherenklooster te Maaseik (17 en 23 november 1474)*. in: *Clairlieu*, jg.51, 1993, pp.85-96

20 Bedoeld worden Adrianus Kuipers (conventueel van Maaseik, 1855 - +27.02.1858) en Andreas Damman (conventueel van Maaseik, 1856 - 1883). Damman ontving in 1862 per trimester 125 BEF

21 Op 30.10.1855 werd A. Kuipers benoemd tot kapelaan van Maaseik. Arch.K.MSK., V.A.I.9. Na diens dood wordt prior De Bruijn kapelaan in Maaseik (benoemingsbrief door vicaris-generaal H. Neven aan De Bruijn op 01.03.1858 en brief van vicaris-generaal A. Jacquemotte aan de deken van Maaseik, 02.03.1858). Arch.K.MSK., V.A.I.30 en 41. De Bruijn "solliciteerde" bovendien met succes naar een tweede ambt van kapelaan in Maaseik (23.11.1858; Arch.K.MSK., V.A.I.48): in het

financieel overzicht van 1860-1861 ten behoeve van het definitorium stipuleerde De Bruijn dat één kruisheer tweede kapelaan was en een andere kruisheer assistent was in de parochiekerk van Maaseik. Arch.Generalaats, 0015.2.5

Vanaf 1856 assisteerden de kruissheren dagelijks bij de ursulinen en ontvingen daarvoor iedere drie maanden 75 BEF. (A.WIEERS & Th.BIK, *De Kruissheren te Maaseik...*, p.232; Arch.K.MSK., V.M.5(1), passim)

Ook in Heppeneert verrichtten de kruissheren assistentie. In 1862 ontving Husson 125 BEF per trimester. Arch.K.MSK., V.A.2 (3), p.10. Verder verleenden de kruissheren assistentie over waar zij gevraagd werden. In 1856 bijvoorbeeld deden zij dienst in Papenhoven, Kaulille en Tongeren. Arch.K.MSK., V.M.5 (1), pp.3-4

Van juli 1860 tot juli 1861 verleenden de kruissheren de volgende diensten: kapelaan in Maaseik, assistentie bij de ursulinen, triduum op de zondagsschool, assistentie in Ophoven (25 BEF), een kruisheer was administrator van Wurfeld. Arch.K.MSK., V.M.5(1), pp.17 - 19 r.-v.

Van juli 1862 tot juli 1863 verleenden de kruissheren de volgende assistenties: kapelaan van Maaseik, assistentie bij de ursulinen, triduum in Opoeteren (27 november: 40 BEF) en Heusden (17 december: 41 BEF), coadjutor in Heppeneert en assistentie in Ophoven (25 BEF). Arch.K.MSK., V.M.5 (1), pp.24 - 28 r.

In de eerste jaren na de stichting, toen het convent van Maaseik nog maar klein was, gaven de kruissheren reeds missies in Heppeneert, Ophoven, Geistingen en Neeroeteren. Zij preekten retraites voor zusters en kostschoolkinderen. Husson preekte op 16 augustus 1859 in Tongeren en kreeg daarvoor van de prior 14 BEF reisgeld mee. Arch.K.MSK., V.M.5 (2), p.36 r. Op 27 mei 1862 preekte hij een missie in Tienen en ontving 50 BEF. Arch.K.MSK., V.M.5 (1), p.22 v.

22 *De Kruissheren te Maaseik*, p.221. Men dient hierbij niet uit het oog te verliezen, dat als gevolg van de wet op het Middelbaar Onderwijs (1850) in Maaseik in 1851 een Rijksmiddelbare school werd opgericht. *ACHTTIENHONDERD EENENVIJFTIG...*, 1851-1951. *Gedenkboek van het Koninklijk Atheneum te Maaseik*. Maaseik, 1951, 92p., graf., ill.

Bisschop de Montpellier gaf op 12 juni 1855 voorlopige toelating om het klooster van Maaseik opnieuw op te richten en de bediening in de kerk op te nemen, op voorwaarde dat de kruissheren, die eerst een huis zouden huren, zo spoedig mogelijk een definitieve woonplaats zouden kiezen. De bisschop verleende hun jurisdictie voor hun voormalige kerk in de Bosstraat. Daarnaast verlangde hij " *tum ad informandum juventutem bonis moribus, doctrina christiana et rudimentis lingua latina*. " Deken Kerckhofs stemde met de stichting van het klooster in en gaf de bisschop een gunstig advies. Arch.K.MSK., V.E.1, pp.1-2

23 De volledige tekst werd gepubliceerd in R.JANSSEN, *Vijfhonderd jaar Kruissheren te Maaseik*, pp.63-65; Bijdrage van prior de Bruijn in *Kerkelijke Courant*, Katholieke Nederlandsche Stemmen.

Arnhem, J.Witz, nr.85, jg.24, 14 augustus 1858. Arch.K.MSK., X.H.3 (7).

24 De kloosterbibliotheek van de kruissheren van Maaseik had geen uitzonderlijke bibliografische waarde. In het begin van de 20ste eeuw werd het boekenbestand aanzienlijk vermeerderd door een groot aantal werken, die de Luikse bisschop, Mgr.M. Rutten, aan het klooster had nagelaten. Slechts één waardevol incunabel bevatte de bibliotheek: een latijnse bijbel uit 1498, gedrukt in Venetie en versierd met gravuren. Ook waren er enkele postincunabelen: een Bijbeluitgave van Petit (Parijs, 1504), Brieven en tractaten van Hiëronymus, van Nix, de Benedictis te Lyon (1513), een werk van de H.Bernardus (Petit, Parijs, 1517), een Religio judaica van Flavius Josephus, van Frobenius in Bazel (1524), een Bijbeluitgave van Hugon te Lyon (1538) en een commentaar op de vier Evangelien van Quentell in Keulen (1539). Een Nederlandse Bijbel van 1566, uitgegeven door Plantijn, was ingebonden in stevig perkament en van een mooie stempelband voorzien. Uit de zestiende eeuw waren er verder nog Bijbeluitgaven van Novesiant te Keulen (1541), van Petit te Parijs (1554) en een Codex van Justinianus van Merlin te Parijs (1549). Ook de Blaeu-atlas (1658), Hippocrates (1672) en Boerhave (1735) kwamen op de inventaris voor.

Slechts enkele van de oude werken waren afkomstig van het voormalige kruissherenklooster van Maaseik. Een paar werken kwamen uit de kruissherenkloosters van Hoei en Kolen. Het was vooral te danken aan de onverdroten ijver van prior De Bruijn, dat Maaseik deze oude werken bezat. Tevens verzamelde hij enkele honderden boeken met stempelbanden uit de 16de, 17de en 18de eeuw: theologische, patristische, schriftuurlijke, ascetische, hagiografische, juridische, homiletische, historische, geografische en klassieke werken. A.WIEERS & Th.BIK, *Het klooster en college der Kruissheren in de laatste honderd jaren*, pp.243-244.

Nieuwe boeken heeft prior De Bruijn nagenoeg niet gekocht. Sporadisch treffen we uitgaven aan voor boeken en abonnementen. Zo bijvoorbeeld noteerde hij op 5 mei 1856 een abonnement voor één jaar op de Revue Théologique. Arch.K.MSK., V.M.5.1, p.9. Van juli 1864 tot juli 1865 bedroeg de uitgaven voor boeken, papier, pennen, inkt en prijsboeken voor het college 285,73 BEF. Arch.Generalaats, 0015.2.8 De kruissheren van Maaseik waren in 1856 en 1857 geabonneerd op de "Annales historiques". Arch.K.MSK., V.M.5.2, p.9v. In 1855-1856 had het klooster tevens een abonnement op de "Journal de Bruxelles". Arch.K.MSK., V.M.5.2, pp.3r., 6r., 11r. In april 1856 werd dit abonnement aangevuld met een kwartaalabonnement op het "Roermondsch Nieuwsblad". Arch.K.MSK., V.M.5.2, p.8v.

25 Van der Weijst noteerde, dat het nieuwgekozen definitorium (van Giersbergen, Luyben, Van den Heuvel en Manders) tijdens hun eerste vergadering reeds was "overeengekomen om met het Collegium te Diest op te houden en de professoren naar Maaseik te verplaatsen, dewijl de Kardinaal ons niet wilde toestaan om de hogere klassen, namelijk de Poësis en Rhetorica te doceren." Arch.Diest, 06.1.38, *Kroniek prior G. Van der Weijst*, p.93

Wetenswaardigheden over het leven en de verering van Harlindis en Relindis

de translatio

G. Mersch 129

In 1997 wordt de overbrenging van de relieken van de H.H. Maagden, de zogenaamde translatio gevierd. Dit gebeurt met een stoet die op twee opeenvolgende zondagen trekt. De ene zondag worden de relieken van Maaseik naar Aldeneik gebracht, de volgende zondag gaat het in omgekeerde richting. In 1947 was dit resp. op 24 en 31 augustus, in 1972 op 17 en 24 september. Aan deze translatio liggen twee historische gebeurtenissen ten grondslag. De oudste gaat terug tot de 9de eeuw, de tweede tot de 16de eeuw. In de 9de eeuw, op de 22ste maart van een onbekend jaar liet Ava, de abdis van het nonnenklooster van Aldeneik, de bisschop van Luik, Franco, naar Aldeneik komen om de stoffelijke resten van de beide Maagden van de vervallen houten kerk over te brengen naar de nieuwe stenen kerk. Dit betekende dat de beide Maagden voortaan als heiligen mochten worden vereerd en daarom werd hun levensverhaal in het latijn geboekstaafd. Hierbij moeten we wel opmerken dat de H.H. Harlindis en Relindis al meer dan 100 jaar overleden waren en dat de

nieuwe stenen kerk een voorloper is van de huidige kerk van Aldeneik. Zes eeuwen later, eveneens op een 22ste maart vond er een tweede

overbrenging van de relieken plaats, nu van Aldeneik naar Maaseik. De datum ervan is uit verschillende bronnen bekend: 22 maart 1571.

In dat jaar werd het kapittel van Aldeneik -

het nonnenklooster bestond dan allang niet meer - naar Maaseik verplaatst. Ook hier kwam een bisschop aan te pas, nl. Gerard van Groesbeek. Hij liet over deze

verplaatsing een lange oorkonde

opstellen waarin een hele reorganisatie van het kapittel werd voorgesteld.

Als reden van de overplaatsing schrijft hij

"De collegiale kerk van Aldeneik was

blootgesteld aan beledigingen en

berovingen van kwaadwilligen. Het

kwam zover dat de kanunniken hun

verblijfsplicht in Aldeneik niet meer

konden vervullen. De relieken en de

kerkornamenten waren niet meer veilig.

Door de driestheid van de soldaten

werden ze verplicht om hun toevlucht te

zoeken in Maaseik. Ze moesten hun

goddelijke diensten onderbreken en hun

huizen en bezittingen achterlaten. Nog

niet zo lang geleden braken

heiligschennende dieven in de kerk van

Aldeneik binnen en stalen 5 kelken van

vrij grote waarde en nog andere

kerkornamenten... Daarom hebben we

besloten om de collegiale kerk van

Aldeneik naar de parochiekerk van Sint-

Catharina binnen Maaseik over te

brenge[n]."

De overbrenging van de relieken gebeurde

met gepaste plechtigheid en hiervan

hebben we een ooggetuigenverslag van

een zuster uit het Agnetenklooster. Ze

schrijft in haar kroniek: "Item [ook] int jaer

ons heren M vijf hondert ende LXXI [1571]

opten XXII dach meert ende het was op

sinte Herlyndis ende Relyndis daech doen

[toen], soe syn die canoynicken van

*Aldeneyk bennen der stat van Maesecky
gecoemen mit prosessie ende mit gesange
ende hebben die sercke van hoeren jofferen*

als Harlyndis ende

Relyndis mitter

prosessien mit

werdicheit in

gebracht mit meer

auder (re)lyquyen

ende hebbense in die

(ke)rke gebracht,

daer si nu hoeren

dinst doen ende

*blijven mitter woenynghe bennen der stat
van Maesecky om anxts ende lijden dat si
hebben vanden boefven; soe hebben si dat
verregen aenden biscop ende der stat".*

130

Wist ge dat...

Jaak Bergers

De Heer Paul Vanvuchelen, oud-leerling H.-Kruiscollege te Maaseik op 6 mei 1997 een graad van doctor in de toegepaste wetenschappen behaalde aan de K.U.-Leuven en wel met de grootste onderscheiding. Zijn doctoraatswerk had als titel: Engineering for design and control of continuously variable transmissions".

Een dikke proficiat!

*Waar der vad'ren schoone taal klinkt met
held're kracht;*

*Waar men kloek en fier van aard vreemde
praal veracht;*

*Eigen zeden, eigen schoon, 't hart des
volks bekoort:*

*Daar is mijn Vaderland, Limburgs
dierbaar oord !*

(3de strofe van het Limburgs Volkslied)

1. Het is good waer vuuër de rotzek (= het is slecht weer)
2. Oze Leven Hieër nao de ouge stieëke (= boven zijn stand leven)
3. Eine get aan zi-jne stieël zëtte (= iemand iets aftroggelen)
4. Det dank-tiech de koekoek (= dat zal wel !)
5. Det dank-tiech den ujl (= idem als 4)
6. Ónger 'ne pieëreboum ligke gein appele (= je moet niet zoeken waar het niet te vinden is)
7. Apprensie make (= aanstalten maken)
8. Det is geine proeëpere (= die man is onbetrouwbaar)
9. Dae is zoe nôt es de nach (= die man is een slechterik)
10. Dae haet 'nen tirvel te vääol (= die is niet goed wijs)
11. Niks óm of aan hóbbe (= armoedig gekleed zijn)
12. Hae is aan zi-jn vot gebrand (= hij is zeer ongerust)
13. Prakkezere kump van erm luj (= arme mensen prakkezeren veel en weten zich in moeilijke omstandigheden te behelpen)
14. Dae den laef, dae den zörg (= geen zorgen voor morgen)
15. Zich drök make uuëver ongelagde eier (= zich druk maken over dingen die nog niet gebeurd zijn)
16. Op ein króm voeër wus mieër es op ein rechte (= op een kromme voor groeit meer als op een rechte)
17. Van niks bli-jf de sjouw neet aan 't rouke (= er moet gewerkt worden om te kunnen leven)

Maaseiker spreekwoorden, zegswijzen en gezegden

Tony van Wijck 131

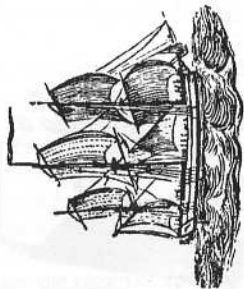
18. Vuuër niks geit de zón op (= idem als 17)
19. Klein pötsjes hóbbe groeëte oeëre (= niets van belang vertellen waar kinderen bij zijn)
20. Di-j brènge zich óngerein gein vlaai (= het zijn geen vrienden)

Waem kènt er nog ?????

Tony Van Wijck
Maastrichtersteenweg 11
3680 Maaseik

Briefhoofden van Maaseiker handelaars uit het midden van de 19de eeuw

M

Maaseyk, den 16 Maart

1844

Debet

AAN GE. BICHSELDE.

VOOR GELEVERDE GOEDEREN, ALS VOLGT:

**WOLVENBERG & FABRIEK
VAN STIJFSEL**

**KOLONIALE GOEDEREN
& SPECIEN**

Maaseyckden 13/12/1844

Mijn Heer! Scheepvaart enz

DEBET

van H. JENLIGERS.

Voor het volgende aan Udd verkocht, geleverd

Abonnementen (of geschenkabonnementen) steeds verkrijgbaar door storting op nr. 001-0678921-94 tnv De Maaseikeaar, Verloren Kost 86, 3680 Maaseik, met vermelding: abonnement of geschenkabonnement voor... (naam + volledig adres). België: 400 fr.

Overige landen: 500 fr.

Een steunabonnement kan vanaf 1.000 fr. Abonnees worden verzocht hun eventuele adreswijziging mee te delen aan ons redactielid John Golsteyn, Verloren Kost 86, B-3680 Maaseik. Tel 089/565758.

Iedere auteur blijft verantwoordelijk voor het door hem ingestuurde artikel. Geen uittreksel, afdruk of overname uit "De Maaseikenaar" mag geschieden zonder bronvermelding.

Teksten voor volgende editie vóór 1 september 1997 aan Tony Van Wijck, Maastrichtersteenweg 11, 3680 Maaseik

De redactie

Harry Beenders
Theo Beenders
Jaak Bergers
Martin Boonen
Jan Deckers
John Golsteyn
Herman Hendrix
Tony Van Wijck
Jacqueline Wolfs-Godermans

Medewerkers

R. Driessen
J. Hellings
M. Hendrickx
P. Henkens
R. Janssen o.s.c.
G. Mersch
R. Meuwis
H. Verheyen

Verantwoordelijke uitgever:
Tony Van Wijck,
Maastrichtersteenweg 11,
3680 Maaseik